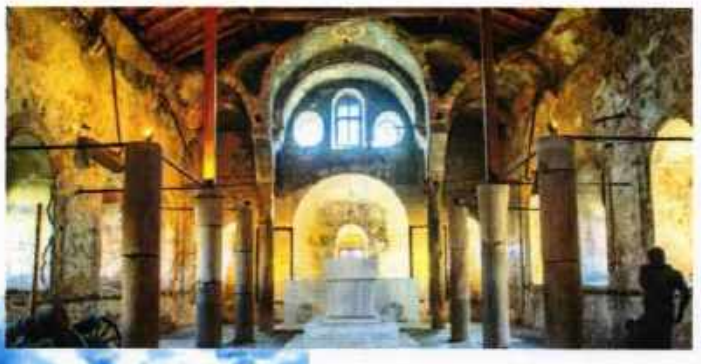

ПРОГРАМА ЗА РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА В ОБЩИНА ПЕРУЩИЦА В ПЕРИОДА 2021-2027

(Приета с Решение № 18/28.01.2021г. по Протокол № 2/28.01.2021 г. на Общински съвет – Перущица, изм. и доп. с Решение №19, взето с Протокол №3/09.02.2021 год.)

Януари, 2021

I. ВЪВЕДЕНИЕ

1.1. Обхват на програмата

Програмата е разработена на основата на актуализираната стратегическа рамка на НСУРТРБ, надгражда съществуващите програмни документи на Община Перущица и включва насоките за развитие на туризма в Община Перущица, съобразени с плановите и стратегически документи на ЕС и РБългария. В програмата са заложени цели и дейности, чиято реализация се основава на възможностите за финансиране на проекти по оперативни програми и в частност Програмата за развитие на селските райони 2014-2020 и продължението и в периода 2021-2027 г., както и по подхода ВОМР чрез финансирана Стратегия на МИГ „Перущица-Родопи". Програмата отразява туристическата политика в предходните планови периоди в развитието на туризма на територията на Община Перущица и стратегическата рамка и карта в туризма, разработени от Министерство на туризма. Програмата търси баланс между икономическите, екологичните и социо-културните аспекти на туристическото развитие и отчита основните принципи на устойчивост съобразени с местната реалност. С приемането на програмата се приемат европейските и национални ангажименти по отношение на устойчиво развитие и се предоставя план за постигането им в сферата на туризма в Община Перущица.

1.2. Процес на обществени консултации при разработване на програмата

Направено е проучване на потребностите на различните заинтересовани страни. Чрез SWOT анализ са идентифицирани проблемите, нуждите и предизвикателствата, както и вижданията на заинтересованите страни за потенциала и възможностите за развитие на туризма, приоритетните продукти и конкурентността им на пазара, основните проблеми и потребности, необходимите конкретни действия за подкрепа и регулиране на туристическото развитие. При разработването на настоящата програма са използвани следните методи за консултации с обществеността:

- Проектът на Програма за развитие на туризма в Община Перущица за периода 2021-2027 г. е одобрена на заседание на Консултативния съвет по туризъм към община Перущица на 18.12.2020г., а допълнена и изменена на заседание, проведено на 04.02.2021 г.

- Разглеждане в комисии и приемане на програмата на заседание на Общински съвет.

1.3. Органи за разработване и одобрение

Програма за развитие на туризма в Община Перущица за периода 2021-2027 г. е разработена по външно възлагане и помощта на екип служители на община Перущица. Програмата е приета на 28.01.2021 г. с Решение №18 по Протокол №2/28.01.2021 г. от Общински съвет Перущица, изм. и допълнена с Решение №19, взето с Протокол №3/09.02.2021 год.

ЧАСТ I. ТЕРИТОРИАЛЕН ОБХВАТ И АНАЛИЗ НА ИКОНОМИЧЕСКОТО, СОЦИАЛНОТО И ЕКОЛИГИЧНОТО СЪСТОЯНИЕ - НУЖДИ И ПОТЕНЦИАЛ ЗА РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА ПЕРУЩИЦА

1.Обща характеристика/профил на общината

1.1.Местоположение и географски особености

Община Перущица е административно териториална единица по смисъла на Закона за административно териториалното устройство в Република България (ЗАТУРБ), част от област Пловдив, и статистическа териториална единица от ниво LAU 2 (община) по Номенклатурата за статистически териториални единици (NUTS) на ЕС. Административен център на общината е град Перущица. Съгласно Закона за регионалното развитие област Пловдив, респективно община Перущица, се включва към Южен Централен район. Разположена е в подножието на Западнородопските ридове Чернатица и Върховишки рид. Граничи с общините Стамболийски на север, Родопи на изток и на юг и Кричим на запад.

Община Перущица е разположена в южна България, в централните части на Южен Централен район и в югозападната част на Пловдивска област. Тя е сред най-малките в страната административни единици от този тип (48,7 кв.км). Общината включва само едно населено място – град Перущица.

Карта №1 Географско положение и достъпност

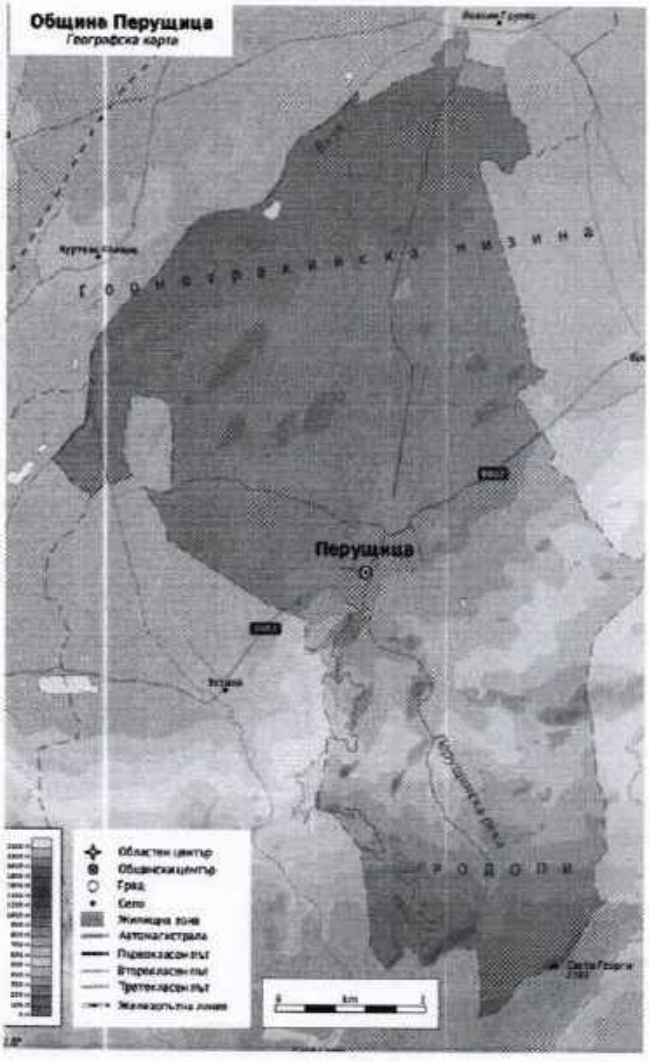

Територията обединява части от южната периферия на Пазарджишко-Пловдивското поле със северозападните склонове на Западнородопския рид Чернатица и неговите нахълмени подножия. Отводнява се от река Въча, както и от река Перущенска в десния водосбор на река Въча (приток на Марица). Северната част на територията традиционно се усвоява в обработваеми земи и трайни насаждения. Родопските склонове са заети от широколистни гори и пасища. Географското разположение на Общината създава отлични предпоставки за развитие на ефективно сътрудничество на всички нива в областта и региона. Основно значение в тази насока има разработването и прилагането на обоснована и ресурсно осигурена инфраструктурна, и главно транспортна и стопанска политика.

Баланс на територията

По-голямата част от територията на общината е заета от земеделски земи (57,6%). Около 1/3 от територията – 33%, представляват горски територии. Площта, обхванатата от населени места, урбанизирани територии, транспорт и инфраструктура възлиза на 9% от територията на общината, което я прави една от най-слабо урбанизираните територии в областта. Според направената класификация на общините по степен на урбанизация община Перущица принадлежи към слабоурбанизираните периферни общини заедно с още 7 общини от областта. Значителна част от тези общини са сред най-малките в страната, обезлюдяващи се с бързи темпове, с преобладаващо застаряващо население, и малък брой населени места, поради което и с ограничен капацитет за развитие. Съгласно европейската методика за определяне на градско селска типология те следва да бъдат наречени "селски" общини (rural).

Таблица. Баланс на територията,дка

Община	Общо - дка	Вид територии							
		Земеделски територии			Горски терито - рии	НМ и др. урбани-зирани терито-рии	Водни течения и водни площи	Терито-рии за добив на полезни изкопае-ми	Терито-рии за транс-порт и инфра-струк-тура
		обща площ	в т.ч. обраб. площ	от тях полив-ни площи					
Област Пловдив	5972891	3449048	2766694	1127568	1862425	266330	170388	173315	51385
Перущица	48719	28074	24048	18397	15924	1936	1360	1201	224

Източник: НСИ – ТСБ Пловдив, 2000 г.

1.2. Природни ресурси

Община Перущица е разположена в южна България, в централните части на Южен Централен район и в югозападната част на Пловдивска област. Тя е сред най-малките в страната административни единици от този тип (48,7 кв.км). Общината включва само едно населено място – град Перущица. Територията обединява части от южната периферия на Пазарджишко-Пловдивското поле със северозападните склонове на Западнородопския рид Чернатица и неговите нахълмени подножия. Отводнява се от река Въча, както и от река Перущенска в десния водосбор на река Въча (приток на Марица). Северната част на територията традиционно се усвоява в обработваеми земи и трайни насаждения. Родопските склонове са заети от широколистни гори и пасища (фиг. II – 1.2.). Географското разположение на Общината създава отлични предпоставки за развитие на ефективно сътрудничество на всички нива в областта и региона. Основно значение в тази насока има разработването и прилагането на обоснована и ресурсно осигурена инфраструктурна, и главно транспортна и стопанска политика.

Релеф

Територията на община Перущица попада в подножието на северните склонове на Западните Родопи, в т.нар. „Родопска яка". Градът е разположен на прехода, където Пазарджишко-Пловдивското поле допира до северните склонове на Родопите. Това изцяло предопределя релефа – хълмист с преход към склоновете на планината. Над гр. Перущица, южно от него, се издигат сравнително ниски върхове около 500 m, а равнината в подножието на планината е с надморска височина около 220 - 230m. В посока от север на юг релефът се преминава от низинен в поречието на река Въча в хълмист на прехода към планинското подножие на Родопите, до ниско и средно планински в пределите на родопския рид Чернатица (Върховръшки дял). Наклонът на топографската повърхнина е на северсеверозапад. Наблюдава се голяма денивелация по територията - надморската височина се променя от 185,5 м в терасата

на река Въча до 1 212 м (вр.Момица) в близост до южната граница на общината. Планинската част от територията е изградена предимно от допалеозойски и палеозойски метаморфни скали. В най-високите сектори на повърхността се разкриват карбонатни шисти, гнайсошисти и мрамори. В нископланинските сектори и в подножието те преминават в масивни и слоисти мрамори. На прехода към полето са формирани мощни пролувиални (наносни конуси) и пролувиалноделувиални образувания, формирани от валуни, чакъли и пясъци. В заливните тераси на река Въча се акумулират алувиални наноси от чакъли, пясъци и глини. Съвременните морфогенетични процеси са много разнообразни - ерозионни, акумулационни, денудационни, а в мраморите - и карстови процеси. Изследваната територия е под влиянието на Севернородопската разломна зона. Територията се определя като част от зона с висока сеизмогенна дейност и възможен магнитуден диапазон от 7,1 до 7,54.

Характерни са склоновите срутища и свлачища. Съгласно Регистъра на свлачищните тела в България (МРРБ, Геозащита Перник) в южната периферия на град Перущица е регистрирано съвременно свлачище с детрузивен механизъм на свличане, проявено в терен с наклон от 10- 12º.5

Почви

Тук са разпространени кафяви планинско-горски (Cambisols), лесивирани канеленовидни (Luvisols), рендзини (Leptosols), делувиални (Colluvisols) и наносни почви (Fluvisols)16. С най-голямо значение за стопанството на общината са алувиалните, алувиално-ливадните (в Пазарджишко-Пловдивското поле), алувиално-делувиалните и делувиално-ливадни почви (в северните предземия на Родопите - т.нар. „родопска яка"). Много подходящи са за отглеждане на зеленчуци, тютюн, овощия и лозя, ливади. Алувиално-ливадните почви се отличават с добре изразен хумусен хоризонт с мощност 25-40 см и съдържание на хумус в целините – 4-5%. Делувиално-ливадните се нуждаят от предпазване от ерозия и поливане. В среднопланински условия, под букова растителност, широко представени са кафявите горски почви. Малък дял от тях (върху обезлесени вторично затревени пространства) имат значение за земеделието (картофи, малини) или използването им за пасища и ливади. Силно податливи са на деградация при наличие на несъобразено антропогенно натоварване.

Климат

Територията на община Перущица се отнася към Преходната климатична област. Характерна особеност на климата в района е топлото лято, по-меката зима и по-малките годишни температурни амплитуди. Средните годишни температури са по-високи от тези за страната – 12,7С. Температурната сума за периода с температури над 10С варира от 1900С в Западните Родопи до 3900 С в низината. Средномесечните стойности на температурата на въздуха показват максимум през август (23,7С) и минимум през януари (0,8С). Често октомври е по-топъл от април, а с увеличаване на надморската височина тази разлика в полза на есента се увеличава до 4-5 ºС. Честите температурни инверсии

са причина за силни застудявания. Абсолютните максимални температури в низината могат да достигнат 36-40С.. Най-ранната дата на мразовете се формира около 8 ноември, а най-късната възможна дата на проява на мразови явления – 2 май. Възможността за проява на първи есенни слани е най-висока към края на октомври, последните пролетни се наблюдават най-късно във втората половина на месец май. Валежите са по-ниски от средните за страната, което се обяснява преди всичко с факта, че територията попада във „валежна сянка". Годишната сума е около 550 мм в предпланинските сектори и нараства (900 мм) с увеличаване на надморската височина. В ниските сектори съществуват условия за изразителни засушавания, проявявани в края на лятото и на зимата. Снежната покривка е ежегодна, но неустойчива, със средна продължителност на задържане от около 85 дни. Преобладаващите ветрове са западните и северозападните (40% от случаите. Броят на случаите с тихо време се определя като относително висок – 34%

Води

Речната мрежа в пределите на община Перущица се формира от долината на река Въча (част от долното поречие след навлизането й в Горнотракийската низина) и от река Перущенска (извира източно от вр. Момица), която северозападно от гр. Перущица се влива в река Устинска, десен приток на река Въча. Главна отводнителна артерия в района е река Въча. Тя събира води от Родопския масив и е естествен отток на язовирите "Въча" и "Кричим". Река Въча е оформила своеобразна тераса, която формира равнинната част на територията на община Кричим и община Перущица. Река Въча е западнородопска река, десен приток на р.Марица. Дължината и е 112 km, а площта на водосборния басейн – 1645 km2. Под името Кричим или Буйновска река извира от североизточното подножие на връх Каинчал, в съседство с българогръцката граница. Отводнява големи части от Баташка планина, Велишко – Виденишкия дял, Переликския дял и рида Чернатица. В началото басейнът е разгърнат нашироко и приема многобройни притоци (десни – Чаирдере, Мугленска река, Широколъшка река, леви – Девинска река и др.), но след долинното разширение Забрал, навлиза в тясна проломовидна долина и притоците и вече са малки реки. След град Кричим от нея се отделят ръкави и се влива в Марица североизточно от с.Кадиево. Един от притоците на р.Въча, на територията на община Перущица е река Перущинска - малка планинска река, която е с непостоянен отток, значителен след валежи и снеготопене и незначителен през сухите периоди.

Планинската част от територията попада в район с голяма водоносност при значителен отточен коефициент (63% от валежите) с априлско-майски максимум (60,1% от годишния отток) и с добре изразено вторично есенно-зимно пълноводие. Северната, низинна част от територията показва преходни черти в режима на оттока и силно регулиран отток поради обилното подхранване с грунтови води. В алувиалните речни наслаги и в пролувиалните наноси се разкрива обилие на акумулирани грунтови води, чийто модул на оттока е 4,1 л/сек/км2. Окарстените мраморните тела в района са основен колектор

на карстови води. Средният минимален дебит на басейна е 1020 l/s. Сред по-голямите извори се откроява „Червената черква" при Перущица-Пастуша. През землището на общината преминават „Горнокричимският", „Долнокричимският" и „Южнобългарският" напоителни канали, които се използват за напояване на земеделските земи. Прекратено е използването за напояване на микроязовира с вместимост 90 000 м3, разположен югоизточно от гр.Перущица. Долното поречие на Въча на прехода Родопи/Горнотракийска низина се определя като рисков район, застрашен от наводнения и зависим от изграждането на хидромелиоративни защитни средства (в непосредствена териториална близост от обхвата на община Перущица).

1.3. Историческа обвързаност

Благоприятните природни условия и стратегическото географско разположение на община Перущица са причина територията й да бъде населявана от дълбока древност. Територията на Община Перущица има хилядолетна и богата история. Множеството разкрити археологически ценности в района показват богато културно наследство, което са оставили траки, римляни, византийци, славяни, българи и др.

Най-ранните останки са от праисторическо селище, което е съществувало през неолита, халколита и бронзовата епоха или в периода от 7 - 6 000 г. пр. Хр до към 1 000 пр. Хр. Намерени са на около 1,5 км североизточно от града (при карстовия извор Пастуша и скално светилище, върху което е построена по-късно Червената църква). На същото място се формира и тракийско селище, просъществувало през римската епоха (I–IV в. сл. Хр) и през последвалите исторически периоди. За съществено тракийско присъствие в района свидетелства и наличието на значителен брой надгробни могили.

Предполага се, че днешната Перущица е наследник на античното селище, което след заселването на славяните по тези земи приема името Драговец. Селището и прилежащите му отбранителни съоръжения продължили живота си и през средновековието. По време на Второто българско царство (XII-XIV в.) тези крепости са играели важна роля при сблъсъците между Византия и България и са преминавали ту в едни, ту в други ръце. Характерно за Перущица е, че през всичките векове на османското робство населението му запазило българско – християнско самосъзнание. През Възраждането е кулминацията на будното национално самосъзнание и ревностният дух на перущинци. В Перущица са живеели и работили видни Възрожденски просветители и дейци на национално-освободителното движение, като: Петър Бонев, Спас Гинов, Кочо Честименски, Васил Соколски – Докторът. В този период се отчита забележителен стопански и духовен просперитет. Тя е едно от първите селища, започнали подготовка за Априлското въстание. През 1869 г. самият Васил Левски полага основите на таен революционен комитет, чиято дейност е възобновена по-късно (през 1876 г.) от Георги Бенковски.

Перущица е освободена от османско иго на 3 януари 1878 г., но след Берлинския договор от 13 юли 1878 г., селото попада в автономната и васална на Османската империя област Източна Румелия. Според първото официално преброяване от 1884 г. населението наброява 2 053 жители. Жителите на Перущица са от първите, обявили се за Съединението на Княжество България с Източна Румелия през 1885 г.

През XX в. в Перущица основен дял от икономиката заема селското стопанство и по-точно лозарството и овощарството. През 1929 г. в селото е образувано първото в България дружество на тютюнопроизводителите, а през 1935 г. и лозаро-винарска производствена кооперация „Напредък". По-късно е основано средно професионално-техническо училище. След 9.IX.1944 г., в годините на социалистическата планова икономика, в Перущица работят: електроапаратурен завод за командни ел. табла, предприятие на „Винпром" за естествено пенливи вина, 2 предприятия за производство на туристически принадлежности, Дирекция „Лозарство" към националния производствен комплекс „Г. Димитров" в Пловдив, дивечова ферма „Норка" и др. През 1969 г. село Перущица е признато за град. С президентски Указ №111 от 1998 г.се създава Община Перущица, чието единствено населено място е град Перущица.

2. Състояние на местната икономика

Ключова предпоставка за развитие на устойчива конкурентоспособна икономика е капацитетът й да абсорбира външни шокове, да се адаптира бързо към промените в заобикалящата я среда и да се справя с предизвикателствата, възникващи в резултат на външни за нея сили и процеси. Осигуряването на предпоставки за развитие на конкурентноспособна икономика е ключова сфера за управление на централно и местно ниво.

Липсата на статистически данни не ни позволява да направим детайлен анализ на последствията от кризата и това как тя рефлектира на местната икономика, затова основна част от анализа ще бъдат съсредоточени към осъществяване на преглед в периода 2014-2018 г.

Географското положение, природните и демографските условия и ресурси на община Перущица обуславят развитието на многоотраслова индустриално-аграрна икономика с профил преработваща промишленост, селско стопанство и услуги, вкл. туризъм и почивно дело. Икономическият профил на община Перущица се оформя от предприятия в различни отрасли на икономиката - индустрия, селско стопанство, лека промишленост и др. Най-голям дял в общинската икономика имат предприятия за производство на ел. прекъсвачи, предприятия в сферата на консервна промишленост и винопроизводството. Особеностите на икономиката в Перущица са свързани със суровинната база , която е предимно в областта на лозарството, овощарството и в малка степен

зеленчукопроизводство. Предопределящи за стопанската структура са близостта до индустриализирани райони като Стамболийски и Пловдив , както и наличието на работна сила с ниска квалификация. На територията на Общината има обособена индустриална зона / бивш стопански двор/ с частично изградени комуникации.

Общината се намира в близост до Областния център / 25км./ и разполага с терени – предимно частни, които се предлагат на атрактивни цени. Има понтециал за развитие на туризма с прекрасната си природа и културно – историческо наследство. Община Перущица разполага и с добри природо – климатични условия за развитие на лозарството, овощарството и зеленчукопроизводството. В землището на общината има над 24 000 дка обработваема земя. През последните години се наблюдава тенденция на укрупняване и създаване на по-големи масиви.

Основни икономически показатели

Въпреки че област Пловдив е сред териториите с най-много чуждестранни инвестиции, община Перущица се характеризира със сравнително ниски икономически показатели в сравнение с другите общини в областта. Размерът на ПЧИ с натрупване, претеглени спрямо населението, тоест ПЧИ на човек от населението за 2018 г. е 631 евро, като по този показател община Перущица се нарежда непосредствено след община Родопи (714 евро), изпреварвайки само община Асеновград. В община Пловдив преките чуждестранни инвестиции с натрупване са 3 610 евро. В повечето български общини, където има чуждестранни инвестиции, обемът им е под 1 000 евро на човек от населението.

Фиг. Преки чуждестранни инвестиции с натрупване на човек от населението в общини от област Пловдив в евро, 2018 г.

Източник: по данни на НСИ, изчисления на ИПИ

Приходите на нефинансовите предприятия от износ за общината Перущица за 2018 г. са 16.9 милиона лева, като по показателя приходи от износ на човек от населението

общината се нарежда на едно от последните места в областта с 3 552лв., изпреварвайки единствено община Асеновград и община Кричим . Индикаторът е показателен от една страна за връзките на общинските икономики с международните пазари, от друга – за възможностите на местните износители, които към 2018 г. могат да бъдат определени като незадоволителни.

Фиг. Приходи от износ на човек от населението в общините на област Пловдив (лева), 2018г.

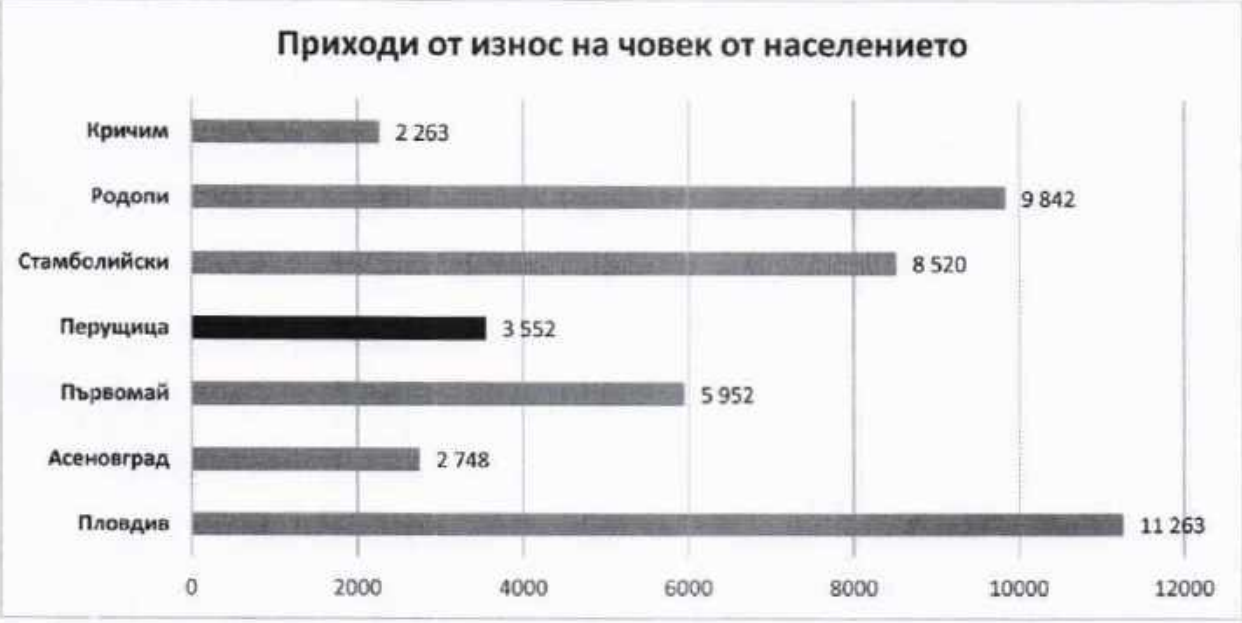

Източник: по данни на НСИ, изчисления на ИПИ

Средната годишна работна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение в община Перущица през 2018 остава по-ниска от средната за страната и областта - 9 622 лв., като спрямо 2014 г. се повишава с 34,2 процентни пункта, при темп на нарастване за страната за същия период от 28,3 процентни пункта, а за областта – 27,8%. Средната годишна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение общо за страната през 2018 г. е 13 755 лв.

Таблица. Ръст на средна годишна работна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение (2014/2018)

	2014	2018	Ръст % 2014/2018
България	9 860	13 755	28,3%
ЮЦР	7 954	11 059	28,1%
Област Пловдив	8 504	11 780	27,8%
Община Перущица	6 327	9 622	34,2%

Източник: НСИ

Заплатите в общината остават едни от най-ниските в областта. По-ниска е средногодишната брутна заплата на нает по трудово или служебно правоотношение през 2018 г. единствено в община Асеновград и община Родопи. Минималната работна заплата като дял от средната брутна заплата през 2018 г. за община Перущица е 63,6%, при 49,7% за община Пловдив.

Най-висока е средната годишна работна заплата в най-малката община в областта-община Лъки – 14 004 лв., като по този показател изпреварва дори средните стойности за страната – 13 755 лв. Община Марица очаквано изпреварва община Пловдив със средна годишна работна заплата от 13 949 лв. Най-ниски са възнагражденията в община Карлово.

Фиг. Средна годишна работна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение в област Пловдив

Източник: НСИ

Общинската икономика е представена от всички икономически дейности, съгласно класификацията на НСИ за нефинансови предприятия с изключение на следните икономически дейности- „Добивната промишленост", „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива", „Доставяне на води".

Общият брой на регистрираните към 31.12.2018 г. нефинансови предприятия, осъществяващи дейност в община Перущица, са 176. Наблюдава се увеличение в техния брой с 5,8 процентни пункта спрямо 2014 г., когато са едва 138. По брой на предприятията община Перущица се нарежда на последно място в областта.

Фиг. Брой на предприятията в нефинансовия сектор в периода 2014-2018

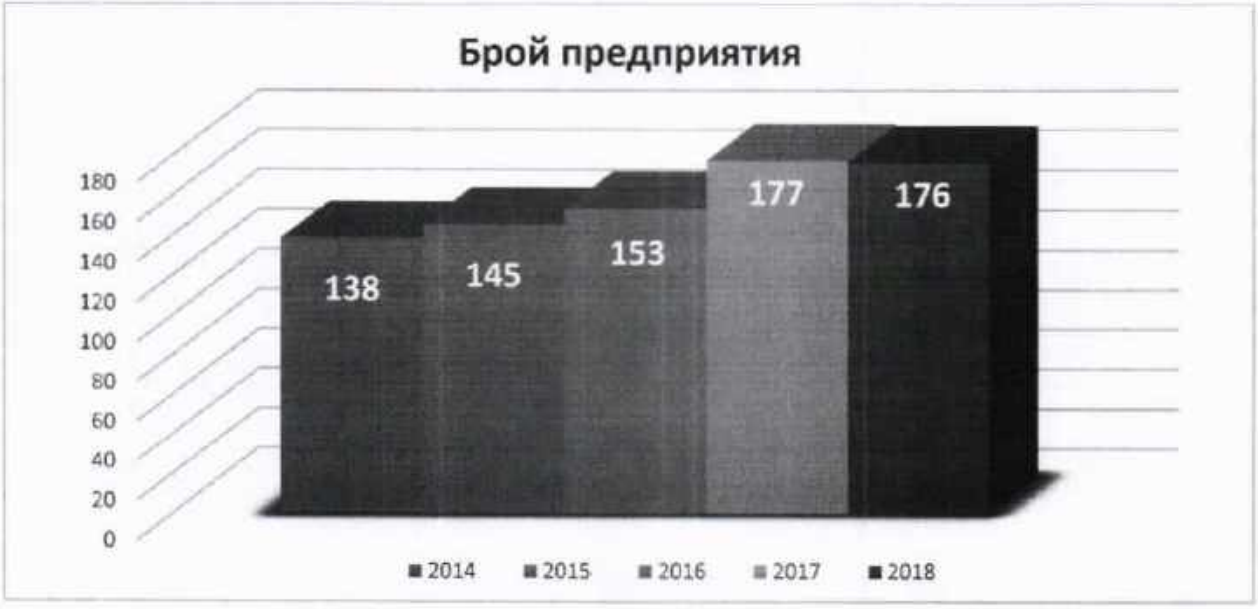

Източник: НСИ

С най-голям дял предприятия (35%) остава сектор „Търговия; Ремонт на автомобили и мотоциклети" (60 предприятия), като спрямо 2014 г. броят на фирмите, упражняващи тази дейност, се увеличава с 11,7%. Относителният дял на броя фирми в този сектор спрямо 2014 г. намалява. Въпреки че относителният дял на опериращите в сектора компании намалява, оперативните приходи от дейност спрямо 2014 г. се увеличават с 40% и достигат 10 518 лв. Ръстът в приходите е ясно доказателство и за ръст в потреблението, което от своя страна е основна компонента за растеж и кореспондира с ръста на БВП на страната.

На второ място по брой на предприятията с 18% са фирмите в сферата на „Преработващата промишленост" (броят на компаниите, упражняващи тази дейност към 2018 г. е 30, като спрямо 2014 г. броят им остава относително постоянен, като е разкрито едно ново предприятие).

На трето място по брой предприятия е сектор „Селско, горско и рибно стопанство", като броят на предприятията, които упражняват тази дейност, представлява 16% от общия

брой предприятия. Спрямо 2014 г. е регистрирано значително увеличене в броя им с 43%, като през 2018 г. достигат 28.

Фиг. Структура на общинската икономика според броя предприятия, 2018 г.

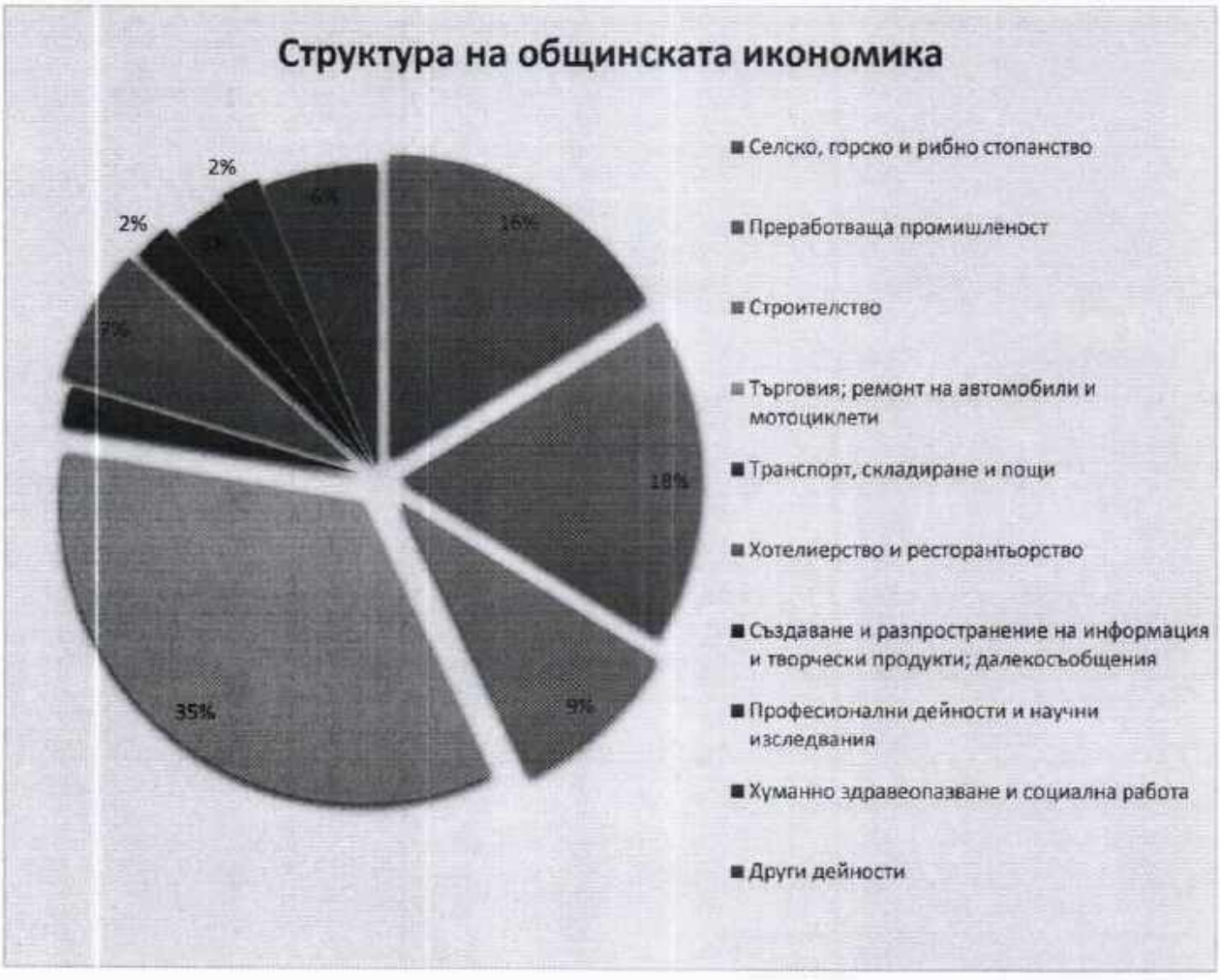

Източник: данни на НСИ

Добри резултати за 2018 година община Перущица показва по отношение на нетните приходи от продажби на нефинансовите предприятия – 51 232 хил. лв., като спрямо 2014 г. нетните приходи нарастват значително спрямо 2014 г. с 16,3 процентни пункта.

Фиг. Нетни приходи от продажби в периода 2014-2018 г, (хил. лв.)

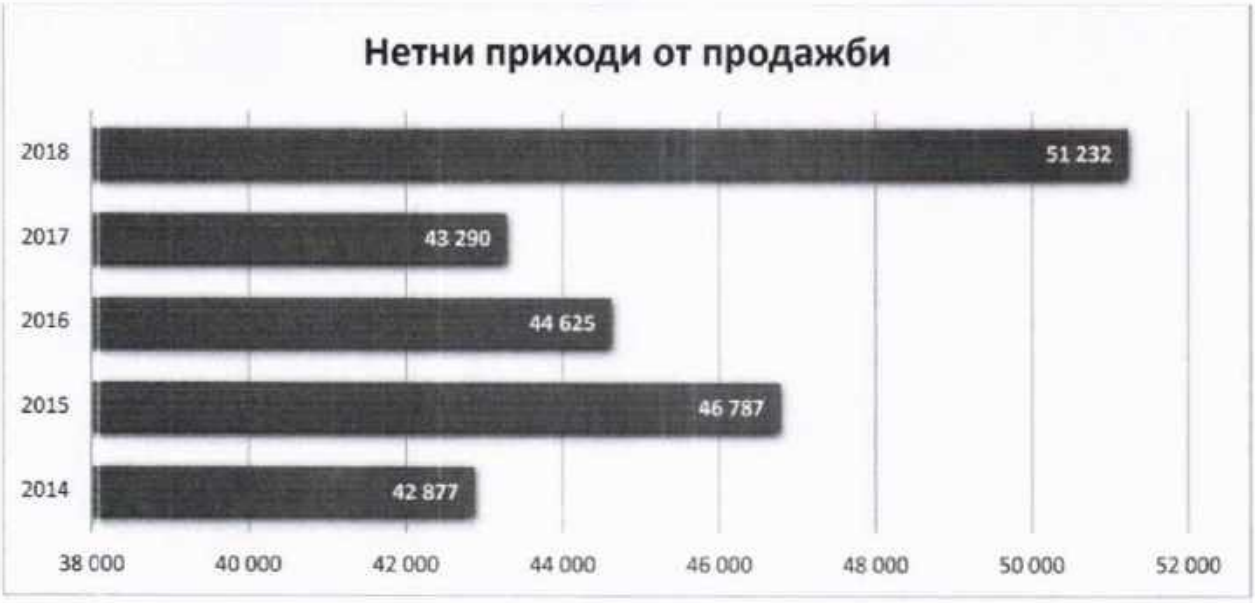

Източник: НСИ

Въпреки значителният ръст в нетните приходи по продажби през 2018 г. община Перущица остава на предпоследно място в областта по показателя нетни приходи от продажби на предприятията на един жител (средногодишно), като изпреварва единствено община Кричим. През 2018 г. стойността на показателя за община Перущица е 10,71 хил.лв., като спрямо 2014 г. този показател нараства с 23%.

Произведената продукция на нефинансовите предприятия на община Перущица за 2018 г. е 42 705 хил. лв. През 2018 г. се отчита нарастване на стойността на произведената продукция с 10,3% спрямо 2014 г., но движението на показателя в рамките на разглеждания период е непостоянно.

Фиг. Произведена продукция на нефинансовите предприятия в Община Перущица в периода 2014-2018 г.

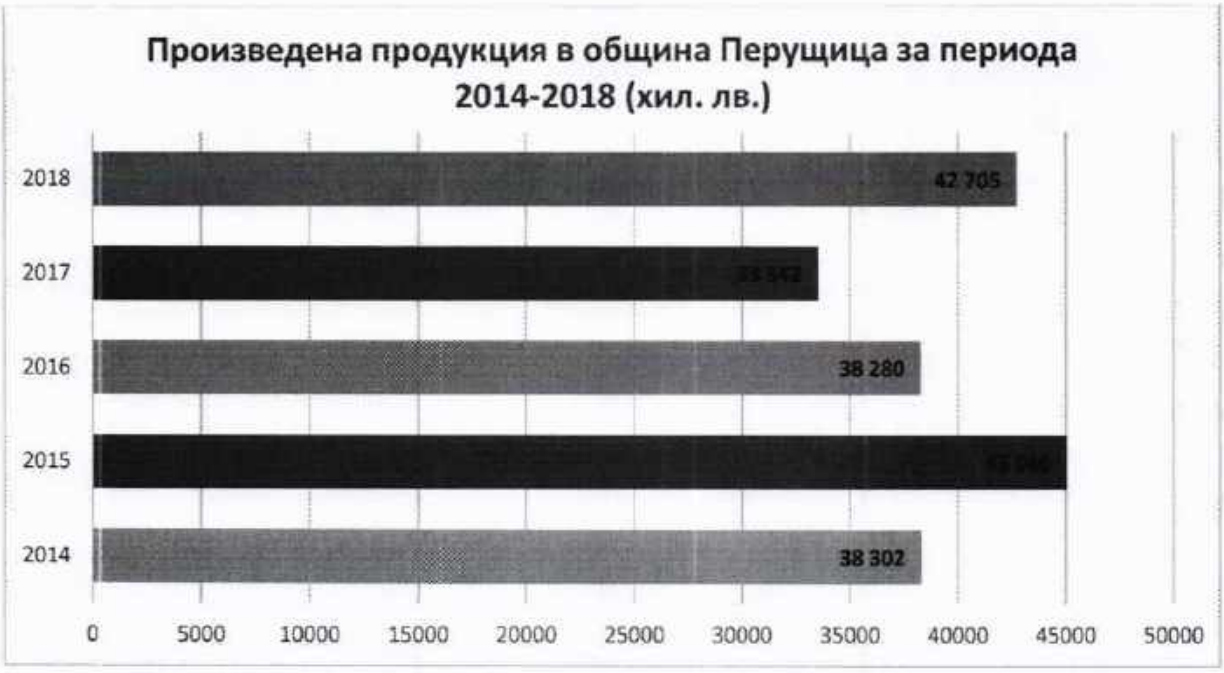

Източник: НСИ

Преработваща промишленост продължава да е с най-значителен дял от произведената продукция на територията на общината – 62% , следван от сектор „Селско, горско и рибно стопанство" – 15,3%, сектор „Строителство"(13,9%), сектор „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети" – 6,1%. Най-голям ръст по показателя произведена продукция спрямо 2014 г. се отчита в секторите „Транспорт, складиране и пощи" (100%) , поради разкритите в общината предприятия упражняващи услуга в тази дейност. Значителен ръст в произведената продукция се наблюдава и в икономическите дейности, свързани със „Строителство" (98%) „Селско, горско и рибно стопанство" (56%) *и „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети" (54%). Спад в произведената продукция* се наблюдава само в два сектора – „Преработваща промишленост" (-25%), „Хотелиерство и ресторантьорство" (-10%).

Графиката по-долу представя конкретни данни относно произведената продукция в община Перущица, съгласно данни от НСИ . (Фиг.)

Фиг. Произведена продукция от предприятията по икономически дейности, 2014 и 2018 г.

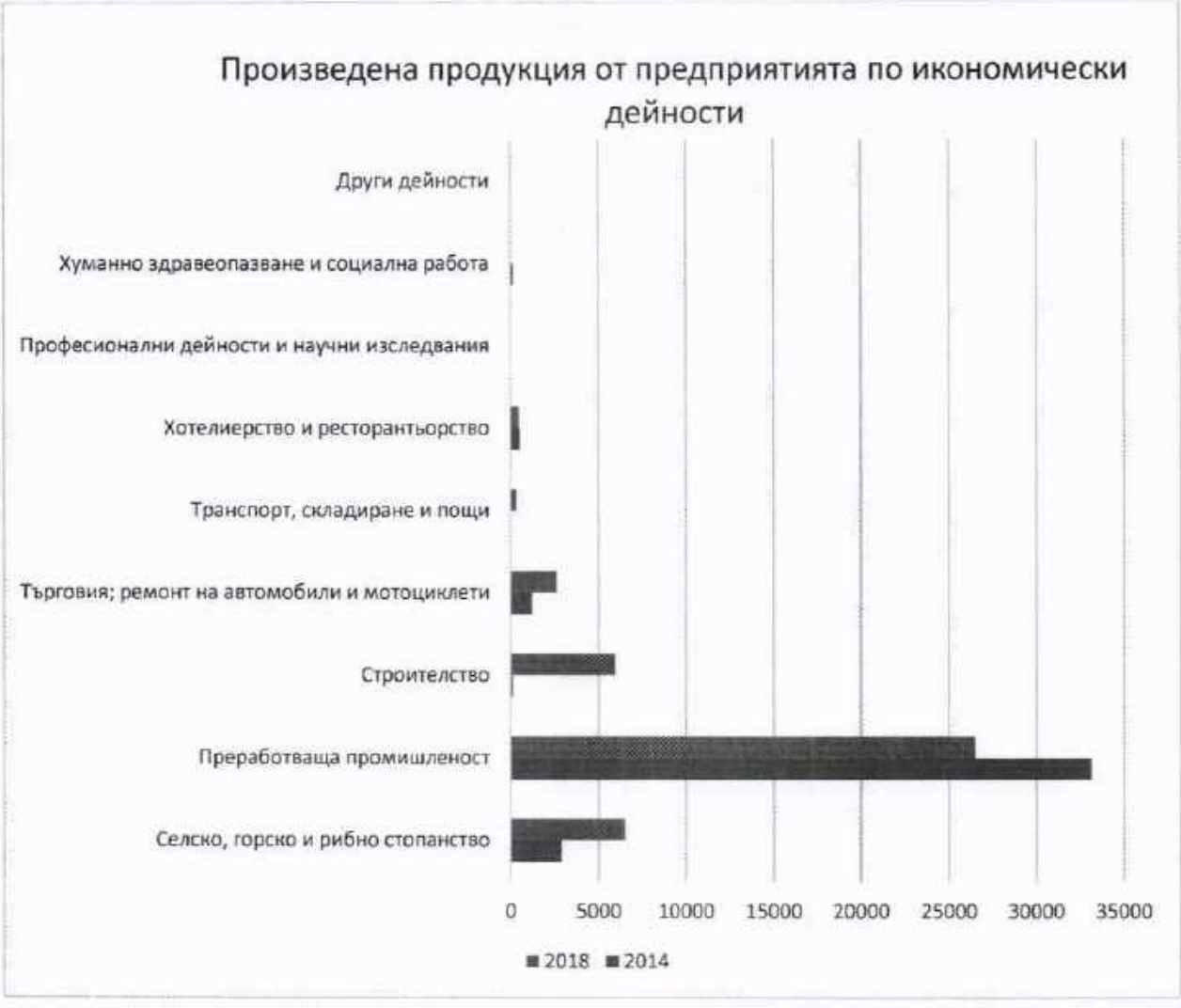

Източник: НСИ

Таблицата по-долу представя детайлни данни относно произведената продукция за двете години, процентния ръст и намаление и относителен дял.

Таблица. Произведена продукция на нефинансовите предприятия на община Перущица 2014 г. и 2018 г.

Икономически дейности	Произведена продукция 2014	Произведена продукция 2018	Ръст в % 2014/2018	Относителен дял 2018 г.
ОБЩО ЗА ОБЩИНА ПЕРУЩИЦА	**38 302**	**42 705**	10%	100%
Селско, горско и рибно стопанство	2 892	6 523	56%	15,3%
Преработваща промишленост	33 121	26 491	-25%	62,0%
Строителство	128	5 931	98%	13,9%
Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	1 207	2 619	54%	6,1%

Транспорт, складиране и пощи	0	342	100%	0,8%
Хотелиерство и ресторантьорство	526	479	-10%	1,1%
Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	..	..		
Операции с недвижими имоти	..	..		
Професионални дейности и научни изследвания	..	54		0,1%
Административни и спомагателни дейности	..	..		
Образование	-	..		
Хуманно здравеопазване и социална работа	168	..		
Култура, спорт и развлечения	..	-		
Други дейности	51	58	12%	0,1%

Източник: НСИ

Секторът на малките и средни предприятия увеличава присъствието си в заетостта и реализираните обороти, но все още нивото на инвестиционна активност не е значително. Достъпът до финансиране за сектора се подобрява значително в периода 2014-2018 г.– главно по линия на банковото кредитиране и в по-малка степен – капиталовото финансиране, докато рисковото финансиране остава неразвито. Основни пречки пред по-бурното развитие на сектора са слабата иновационна активност, недостига на квалифицирани кадри и предприемачески умения и ниската степен на интернационализация на дейността.

На територията на общината липсват големи предприятия с над 250 заети. В периода 2014-2018 г. се увеличава относителния дял на малките предприятия (предприятията с 10-49 заети) за сметка на намаляване на относителния дял на микропрадприятията, както и на средните предприятия. Относителният зял на малките предприятия се увеличава с 2,2 процентни пункта.(Таблица)

Таблица. Структура на предприятията според броя на заети

	2014	2015	2016	2017	2018
Относителен дял на предприятията с до 9 заети лица в общия брой предприятия за общината (%)	89,8	88,3	88,9	88,7	88,1
Относителен дял на предприятията с 10-49 заети лица в общия брой предприятия за общината (%)	8,0	9,7	9,1	10,2	10,2
Относителен дял на предприятията с 50-249 заети лица в общия брой предприятия за общината (%)	2,2	2,0	2,0	1,1	1,7

Относителен дял на предприятията с повече от 250 заети лица в общия брой предприятия за общината (%)	-	-	-	-	-

Източник: ТСБ- Пловдив

Община Перущица, заедно с Пловдив, Асеновград, Калояново, Марица, Родопи, Садово, Съединение, Кричим, Стамболийски, Куклен е част от агломерационния ареал и икономическото образование Пловдив. Образуванията се формират около т.н. „икономически ядра, които привличат значителна ежедневна трудова миграция от съседни общини, имат висока концентрация на наети лица и генерират относително голяма продукция." Край тях се формира периферия от общини, силно обвързани и зависими от ядрата. Критерии за определяне на центъра на икономическото образувание са ежедневната трудова миграция към центъра, гъстотата на заетостта и произведената продукция. Като критерий за икономическа обвързаност на периферните общини с центъра е приет повече от 10% от трудово наетите в тези общини да пътуват ежедневно на работа в центъра.

Независимо от различията в повечето от случаите, определените икономически образувания дават възможност за допълнително по-пълно характеризиране и на агломерационните ареали, с които те съвпадат по териториален обхват, макар и частично. Безспорно е положителното влияние на агломерационните ядра върху общините от агломерационните ареали на тези ядра. В изследването на ИПИ е констатирано, че общините в периферията на икономическите образувания, каквато е община Перущица, по-скоро са близки по характеристики до общините извън икономическите образувания, отколкото до общините на ядрата им.

Въпреки това се наблюдават положителни ефекти от обвързаността на периферните общини с ядрата на образуванията. Общините, които попадат в икономически образувания, имат два пъти по-нисък отрицателен механичен прираст (среден коефициент -2,39‰) от общините, които не попадат в икономически образувания (среден коефициент -5,12‰). Най-вероятното обяснение за това са географската близост и инфраструктурната свързаност, които позволяват ежедневно пътуване за работа от периферията до ядрата вместо трайното преселване в тях.

Фиг. Агломерационен ареал Пловдив

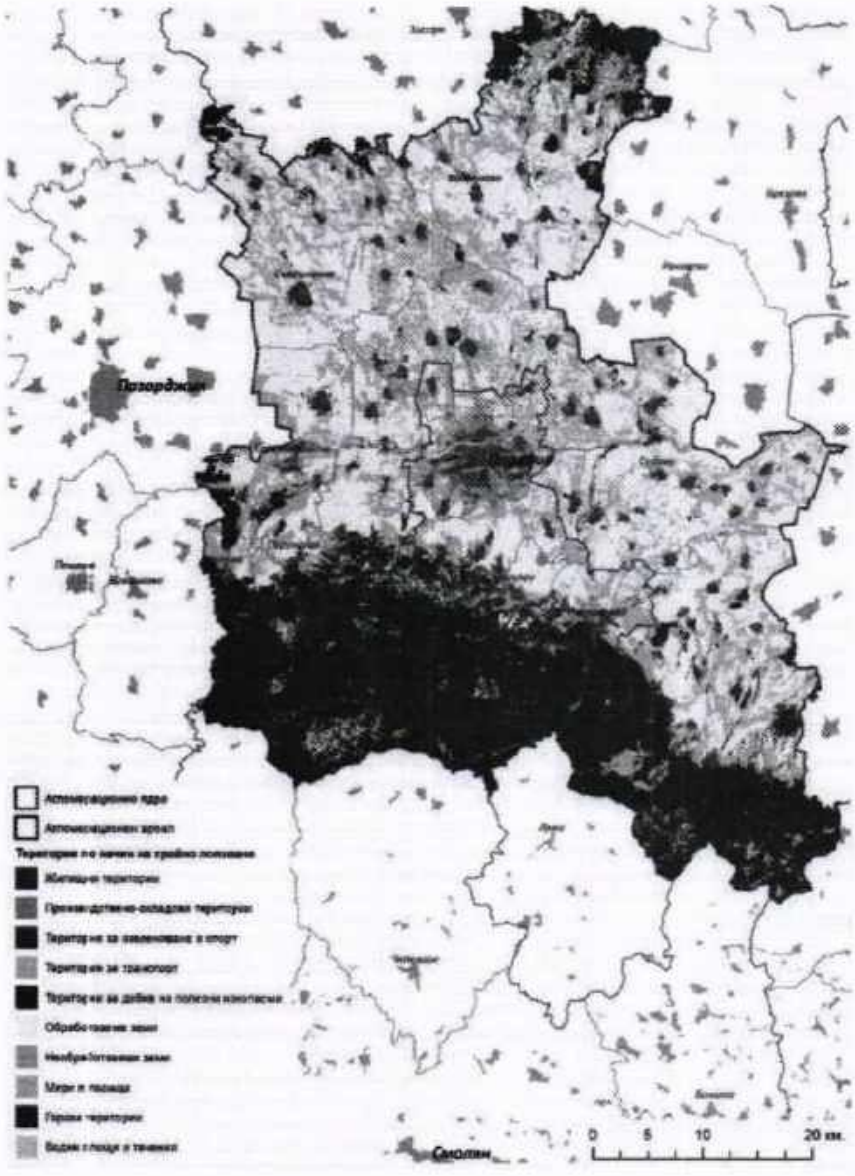

Източник: ОПРР, 2019 г.

4. Възможности за развитие на туризъм на територията на община Перущица

Природните и антропогенните туристически ресурси, както и транспортно-географското разположение на Община Перущица са добре изучени, инвентаризирани и оценени като много добра предпоставка за развитие на различни видове туризъм, както вътрешен, така и международен. Разположението на общината на границата между Горнотракийската низина и Родопите предлага атрактивна комбинация от полски и планински ландшафти, а транспортногеографската близост на град Перущица (24 км) до втория по население град в България и, съответно, втория по значение в страната потребителски център на туристически услуги предоставя на разглежданата община рядка възможност да се развие, от една страна, като изходен пункт за планински туризъм, а от друга, като крайна дестинация за селски, еко-, пешеходен, велосипеден,

конен, спортен, ученически, кулинарен и винен туризъм. Близо 35% от територията на общината са гори, а над 2% - водни площи. Значителното културно-историческо наследство, чиято туристическа анимация едва започва, допълнително обогатява потенциала на община Перущица за превръщането й в международно известен туристически център. Състояние на туристическия отрасъл Съществуващата материална база е сравнително добра предпоставка за развитие на туристическата дейност в община Перущица. Единадесет фирми, в които са заети 29 лица (изчислени в еквивалент на пълна заетост) се занимават с хотелиерство и ресторантьорство. По принцип туристическият отрасъл се представлява от много повече дейности, но произвеждания от тях продукт статистически се отчита отделно. От особена важност за развитието на общинската икономика е фактът, с туризма са свързани многобройни други производства и услуги, като селско стопанство, преработваща промишленост, транспорт.

През последните години се регистрират големи инвестиционни проекти, предвидени за реализация на територията на общината с влияние върху градското развитие; По-големи инвестиционни намерения заявени за реализация на територията на община Перущица включват следните обекти: Винарна с дегустационна, къщи за гости и атракционни дейности. Обектът се намира в непосредствена близост и осигурява транспортен достъп до археологически паметник на културата „Раннохристиянска базилика "Червената църква". Дейности, които ще се развиват: винопроизводство, лозарство, атракции, рекреация, хотелска част – къщи за гости. Очаквани резултати от реализиране на инвестиционното намерение е:

- осигуряване на условия за опазване и социализация на обектите на културно-историческото наследство и природните забележителности. Обслужване на археологически паметник на културата „Раннохристиянска базилика "Червената църква" (обявена за народна старина в ДВ бр.69/1927г. и за паметник на културата с категория „национално значение" в ДВ бр.36/1966г.)

- Стимулиране на публично-частното партньорство в дейностите, осигуряващи социално-икономическо развитие.

- Осигуряване реализацията на външни инвестиции, значими за социалноикономическото развитие на общината.

- Създаване на устройствени възможности за използване на природните и културно-исторически ресурси за развитието на отдиха и туризма, при съблюдаване режимите на опазването им.

- Повишаване на трудовата заетост и намаляване на бедността и социалният риск.

- Внедряване на ефективни технологии и сортове в агроикономиката чрез осигуряване на навременна и компетентна технологична и пазарна информация за селскостопанските продукти, въвеждане на европейски принципи, изисквания и добри практики в контрола, управлението и търговията.

Парк „ВЪЧА", гр. Перущица- проектът включва паркова зона, зона за спорт и атракции, водни спортове, спортен риболов. Теренът, на който се предвижда изграждане на „ПАРК „ВЪЧА" се ситуира в прилежащата територия, югоизточно от коритото на р.Въча, включващо изоставени рибарници и баластриери. В непосредствена близост е разположена Защитена зона „Река Въча - Тракия" с код BG 0000424 за опазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна. Инвестиционното намерение за изграждане на „ПАРК „ВЪЧА" е обусловено от три, определящи решението фактори:

- Наличие на богати естествени природни условия – река с нейната естествена зеленина, красиви брегове и пряката и връзка с „ЕКОПАРК МАРИЦА" – Пловдив, разположен по протежението на р.Марица в обхвата Оризари – Пловдив.

- Наличие на екологична мрежа „Натура 2000", в границите на която попада част от „ПАРК ВЪЧА", което налага използване на специфични прийоми и решения с оглед спазване на Европейската директива за запазване или възстановяване на конкретни за територията хабитати от една страна и постигане на икономическа целесъобразност от друга.

- Обществената необходимост от развитие и облагородяване на тази занемарена и запусната и неизползвана самозалесила се с лонгозна растителност територия - ценна общинска територия и използването й за създаване на условия за масов спорт като форма на активен отдих и почивка на открито като пасивен отдих с приоритетно използване на водните спортове и атракции.

Туристически горски парк „Норките"

Характеристика: Рекреационен комплекс за социален и семеен отдих – център за социална интеграция в имот 000805 - землището на гр.Перущица. Отдих и забавления в естествена горска среда, предназначен за семейства с деца, фирмени събития, детски лагери, както и за социални дейности свързани с обгрижване и развитие на деца от социални домове, в неравностойно положение и сираци. По проект: „Община Перущица – неделима част от историята, културата и бъдещето на Европа", са разработени 5 маршрута на туристически пътеки, три от които са реализирани със средства по мярка 313 „Насърчаване на туристическите дейности" от ПРСР 2007-2013 год. И трите маршрута са с направление от центъра към южните околности на гр.

Перущица, като са маркирани с табели и подходящи съоръжения за отдих на преминаващите туристи:

- **Първа пътека „Манастира**: Маршрутът е с приблизителна дължина от 16 км. Пътеката преминава през Историческия музей, Дановото училище, Калугерски Харман /Табиите/, паметника на Кочо Честеменски и достига до манастира Св. Тодор и поляните около него. Пътеката продължава по посока към старинна каменна чешма в защитена местност „Перестица". По каменен римски път се стига до параклиса Св. Петка от където се връща в града. Туристическата пътека е интересна с изброените исторически и природни забележителности през които преминава. Преминавайки по маршрута туристите ще имат възможност да се запознаят с биоразнообразието на ЗМ „Перестица". - Втора пътека „По пътя на героите": Маршрутът е с приблизителна дължина от 16 км. Пътеката преминава през Историческия музей, Дановото училище, мемориален комплекс - Паметника на 3 поколения и достига до местността Генишен. След това туристическата пътека стига до просторната Лещенска поляна. От Лещенска поляна маршрутът се спуска до язовир Батен и от там се връща в град Перущица. Този маршрут е подходящ за пешеходен, исторически и конен туризъм. В близост до Лещенска поляна е изградена конна база и се предлага атракция с коне. Около заблатената местност Генишен могат да се наблюдават редки птици, да се провеждат обучения с ученици и риболов.

- **Трета пътека „Младите скаути"**: Маршрутът е с приблизителна дължина от 8 км. Маршрутът преминава през Историческия музей, Дановото училище, достига до язовир Батен и се връща обратно. На брега на микроязовира има постройка общинска собственост, която би могла да се ползва за склад на лодки, палатки и други необходими за престоя на туристите вещи. Широките поляни около микроязовира позволяват да се организират различни мероприятия - спортни турнири, скаутски лагери, мониторинг на птиците, които в този район са многобройни и като видово разнообразие и като общ брой. Тук ще бъде изградено пожарообезопасено място за направата на традиционния за Перущица „ръжен"- уникално със своя вкус ястие, привлякло вниманието на български и чуждестранни 62 туристи. Маршрутът е подходящ за опознавателен и приключенски туризъм и масово спортуване на ученици.

- Четвърта пътека „Баба, дядо и внуче": Дължината на прехода е от 10 километра, трасето на който преминава през Исторически музей, местността Табиите, Винарска изба "Пълдин", достига до останките на Червената черква, след което се връща обратно по същия маршрут. Лек за преход маршрут, подходящ за пешеходен, исторически велосипеден и винен туризъм. Маршрутът е подходящ за възрастни и деца и понастоящем се ползва често за отдих на жителите на общината и туристите, посетили града. В двора на Винарската изба туристите ще се запознаят със събитие от 1920 г., когато в историческата могила на това място е намерена златна колесница. Всяка година

на третия ден на Великден на поляната до чешмата на Червената черква се провежда събор.

- Пета пътека „Чевермето и ръжена": Маршрутът е с приблизителна дължина от 6 км. Маршрутът преминава през Историческия музей, Дановото училище, паметника на Петър Бонев, родната къща на Петър Бонев, параклиса Св. Петка и Йовчева чешма, след което се връща обратно по същия маршрут. Предложение от Кмета на община Перущица с Изх. № 1562/17.04.2014 год., е взето Решение N 31/ 28.04.2014г. на Общински съвет за кандидатстване с проект: „Реализиране на етап от маршрут „Културно-исторически и природен комплекс Перущица". Проектът ще включва : Енеолитно селище край Перущица, Духова могила, Банова могила, Разсечена могила, Раннохристиянска базилика "Червената църква", исторически паметници в самата Перущица(църквата „Св.Архангел Михаил", храм „Св.Атанасий", Исторически музей-Перущица, Дановo училище), Паметник на трите поколения, манастира „Св.Св. Теодор Тирон и Теодор Стратилат", крепостта "Перистица", с.Скобелево, Върховръх, с.Чурен, Комаров камък и Тъмраш. VII.7.3. ИЗВОДИ В периода 2008 – 2013 година, основните икономическите показатели, които влияят най - силно върху териториалното устройство на община Перущица - брой на предприятията, ДМА и брой заети - нарастват с много по-бързи темпове от съответните показатели в Пловдивска област. Това се отнася в най-висока степен за водещия икономически сектор - преработващата промишленост. Териториалното устройство на общината трябва да бъде съобразено с предварителното изготвяне на стратегия и план за развитие на общината като туристически център - модел на устойчив туризъм - специално насочен към определен сегмент от туристическия пазар, който е най-подходящ потребител на услугите и ресурсите, които общината би могла да предложи. Конкретни мерки включват по-нататъшно развитие на еко-пътеките и изграждане на предвидените нови, риболовен туризъм и дооборудване на летището за въздушни спортове. С оглед близостта на град Пловдив да се предвидят еко-вело-пътеки със съответната инфраструктура. Много полезно ще бъде сътрудничеството с околните общини, като Кричим (ловен туризъм), Пловдив и други и дори създаване на МИГ за предлагане на пакетни туристически услуги.

5. Културни паметници, природни забележителности и обекти с потенциал за развитие на туризъм

4.1 Културни паметници с потенциал за развитие на културен туризъм

Червената църква

Червената църква е един от бисерите на раннохристиянската архитектура в Европа, архитектурен и археологически паметник от национално значение. Статут на национален античен паметник получава през 1927 година, а на архитектурно-строителен паметник на културата в руинен вид - през 1966 година.

През периода 2010-2013 г. е реализиран проект за укрепване, консервация, достъп и социализация на археологическия обект. Осигурена е пътна връзка, приемна сграда, околното пространство е благоустроено, съобразено с изискванията за изграждане на достъпна среда за хора с увреждания. След реконструкцията са оформени пешеходен достъп до църквата и панорамна алея, изградени са подход за инвалиди и информационен център. При ремонтните дейности църквата е укрепена, като е свалена старата дървена подпираща конструкция и е поставена нова метална. Зидовете са консервирани и, където е имало необходимост от дооформяне на обемите, са иззидани наново. Създадено е художествено осветление, което осветява обекта през нощта.

Раннохристиянска базилика Червената църква се намира на 2 километра североизточно от Перущица. Началото на селищния живот е поставено около VI век пр. Хр. Праисторическо селище е открито на 500 метра от църквата. Наблизо има свидетелства и за друго селище в местността Дяковица, като то датира от IV в. пр. Хр.

Червената църква е изградена през Ранното средновековие - V–VI век от новата ера. Централната сграда е с форма на четирилистник, разположена върху останките на друга разрушена постройка с почти същия план.Останките са основната част от църквата и включват четириконхалното пространство, заедно с два обходни коридора, разположени около северната и южната конха. Впоследствие са прибавени още помещения: двоен притвор, параклис, долепен към него от южната страна, и баптистерий (кръщелна) от северната. Портик с колони от запад оформя входа на църквата. Подходът към последния е по каменно стълбище, от което има запазени само отделни блокове. Общите размери на църквата са: дължина - 32,45 метра и ширина - 29 метра.

Първият познат източник, в който се споменава църквата, е от Иконом Константин през 1819 година, който я определя като „руина". Сведения за нея има от Константин Иречек. През 1915 г. Българското археологическо дружество предприема проучване, което е прекъснато от Първата световна война. По това време Теодор Шмид прави заснемане на видимите над земята части.

През 1921 г. се предприемат редовни археологически проучвания от Българския археологически институт, подпомагани от Томас Уитмор. При разкопките е извършено цялостно заснемане на паметника от Сергей Покровски. Цветни копия на стенописите са направени от Олга Вивденко-Белокопитова (в момента във Византийската библиотека,

Колеж Дьо Франс, Париж) и М. Георгиев (съхраняват се в архива на АИМ-БАН). Два фрагмента са свалени от стените и прибрани във фонда на Националния археологически музей. Материалите от разкопките са публикувани от Андрей Фролов, като в студията си помества и копия от чертежите на Покровски. Подробно проучване на стенописите прави Андрей Грабар.

Църквата е многократно споменавана и в други исторически изследвания от Богдан Филов, Никола Мавродинов, Кръстю Миятев, Вера Иванова, Сава Бобчев, Маргарита Ваклинова, М.Цапенко, Нели Чанева, Хр. Данов.

Подробно проучване през 1956 г. прави Дора Панайотова, заемайки се със задачата да обобщи сведенията до този момент и да направи реконструкция и датиране, придружени с богат илюстративен материал. Поредица от публикации с подробни проучвания и изследвания на място прави арх. Стефан Бояджиев, които допълват и развиват историческия и архитектурен анализ на църквата. Последните археологически разкопки, резултатите от които са отразени в различни издания, са на Маргарита Ваклинова.

Датирането на Червената църква на база нейната архитектура, стенописна украса, археологическите и исторически данни предполага следните периоди в нейното съществуване:

- изграждане на първоначалната сграда - около средата или края на IV век , който вероятно е разрушен при управлението на Юлиян Отстъпник (361-363 г.);

- преизграждане на мартирия, прибавяне на нартекса и екзонартекса по (двоен притвор, разделен с колони), построяване на параклиса и по-късно баптистерий - края на IV век до края на V век според различни автори, поява на парабеми (две срещуположни помещения) при олтара - свързано с управлението на Юстиниан, т.е. втора половина на VI век, като в края на V до началото на VI век църквата е получила богата стенописна ранновизантийска украса

- в края на VI век, началото на VII век започват нашествията на славяни и авари, през този период църквата е сериозно пострадала, за което свидетелстват и следи от пожари и разрушения;

- възстановяването става вероятно през XI век, прибавен е портикът при входа от запад, не се използват обходните коридори, извършва се преизграждане на част от стените, около паметника възниква некропол, като част от гробовете са над нивото на обходните коридори, по-късно наоколо са изграждани други постройки. От този период сградата има нови стенописи. В този вид храмът е оцелял до началото на XIII век.

При анализа на Червената църква изследователите правят аналогии към други сгради със сходни планови композиции - Стоата на Аталос в Атина, антични мавзолеи, църква "Св. София" в Одрин, мартирий в Русафа. В същото време съпоставка в градежа води до препратки към други две църкви в България - Еленската базилика до Пирдоп и базиликата "Св. София" в София.

Историческата църква „Св. Архангел Михаил"

Историческата църква „Св. Архангел Михаил" е строена от 1847 до 1849 година, изцяло с дарения на перущенци. Осветена е на 8 ноември - Архангеловден. Тя е масивна каменна трикорабна църква, а настилката е от неправилни каменни плочи. В храма е имало икони, изписани от известния зограф и живописец Станислав Доспевски.
Църквата е била **последна крепост и убежище на въстаналите** през април 1876 година срещу османското господство, жители на Перущица. Мнозина от нейните защитници предпочитат сами да сложат край на живота си, отколкото да попаднат живи в ръцете на озверелите нередовни турски войски. След няколкодневна обсада и артилерийски обстрел, църквата пада в ръцете на неприятеля на 1 май 1876 г. Малцината оцелели нейни защитници, множество жени, деца и старци от Перущица са отведени в Пловдив. Героизмът на перущенци е увековечен от патриарха на българската литература Иван Вазов в одата „Кочо" от цикъла „Епопея на забравените".
През 1966 година е поставен **каменният саркофаг в църквата**, а през 1971 година тя е обявена за архитектурен паметник на културата. През 2007-а, по проект на Никола Стоянов, е извършена консервация на десния кораб на църквата. В момента ремонтите дейности продължават.

Храм Св.Атанасии

Старата църква в Перущица. Предполага се, че е построена между XV и XVI век. От нея е дадено началото на Априлското въстание в този край, по време на бунтовните събития тя е била изгорена до основи от поробителя.
След Освобождението църквата отново е възстановена и е използвана като **първата стационарна болница в Перущица**. И до днес храмът събира перущенци. Църковното настоятелство кандидатства по мярка 322 от Програмата за развитие на селските райони с проект: „Подобряване условията на духовен и религиозен живот за енорията на територията на Община Перущица чрез обновяване на храм "Св. Атанасий".

Храм „Св. Преподобна Петка"

Храмът е построен през 2000 година в южния край на Перущица - на брега на реката, в местност, която носи същото име. Тук в скалите е имало естествена пещера, която е служила като параклис на светицата от незапомнени времена. На другия бряг на реката се е намирал женският метох към близкия манастир „Св. Тодор", опожарен по време на Априлското въстание.

Манастир "Св. Св. Теодор Тирон и Теодор Стратилат"

В местността „Манастира" над Перущица се намират останките на средновековна монашеска обител, наричана от местното население „Св. Тодор". В продължение на няколко века той е бил част от внушителен комплекс от няколко манастира в северните поли на Родопите, наречени Родопската Света гора.

Според изследователите „Св. Тодор" е основан през втората половина на Средновековието, в края на VI и началото на VII век, когато нашите царе и боляри са осеяли северните пазви на Родопите с множество манастири. Намирал се е на пет километра от Перущица, непосредствено под величествените скали до него. Манастирът е притежавал много имоти и значително имущество. Според исторически сведения е разрушаван няколко пъти. Първият погром е бил през XIV век, при завладяването на България от азиатския нашественик. Вторият е през 1657 година, третият - през 1778 година, а четвъртият - по време на Априлското въстание.

Исторически паметници

Историческият музей Перущица е включен в **100-те национални туристически обекта** под номер 42. Община Перущица спечели проект за **обновяването му**, който се финансира по мярка 313 - "Насърчаване на туристическите дейности" от Програмата за развитие на селските райони за периода 2007-2013 година. Музеят е отворен след ремонта и приема посетители. Повече за представената в него експозиция можете да откриете на интернет адрес www.museumperushtitsa.com.
Създаден е на 5 март 1955 година. Експозицията е открита в деня на 80-годишнината от Априлското въстание на площад „27-ми Априлий". През май 1969 година на същото място е открита новата музейна сграда, в която е уредена експозиция, обхващаща историята на града от създаването му до днес.
Музейното дело в Перущица има своите корени в периода на Българското възраждане. След Априлското въстание по инициатива на перущенци е създаден комитет „27 Априлъ 1876", чиято цел е съхранение и опазване паметта на героите от Априлската епопея. Средствата на родолюбивите дарители комитетът използва за реставриране на историческата църква музей „Св.Архангел Михаил". Там се поставя началото на първата музейна експозиция в Перущица - съхранените кости на загиналите по време на въстанието перущенци, техните оръжия и атрибути.
Историческият музей в Перущица е част от Движението **„Опознай България"**

Дановo училище

Дановото училище е първото класно училище, където Хр. Г. Данов прилага взаимоучителната метода. За **реставрацията и консервацията** му община Перущица печели проект, финансиран по мярка 313 „Насърчаване на туристическите дейности" от Програмата за развитие на селските райони за периода 2007-2013 година, подкрепена от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони. Реализацията на проекта включва:
- експозиционно и информационно пространство – в разположения централно салон на етажа. Предвидена е възможност за информиране на туристите чрез мултимедия
- учебно-занимателна и информационна функция за деца и ученици. Пресъздаване на атмосферата на възрожденското училище – писане на пясък и на дъски с

тебешир, чинове за писане с перо и мастило. Помещенията могат да бъдат използвани и за временни теоретични занимания и беседи
- изграждането на рампи за инвалиди и осветление около училището е част от благоустрояването на района.

„Даново училище" е построено през 1850 година със собствени средства на родолюбивите и жадни за просвета перущенци. Първият учител в него е известният с книжовната си и издателска дейност български възрожденец Христо Груев Данов (1828-1911). Той въвежда светско образование по взаимоучителния метод, открива неделно училище и ратува за образование на момичетата.

За тригодишното си учителстване в Перущица, Христо Г. Данов подготвя плеяда бъдещи дейци на революционното движение, просвета и църковно дело. Там се е помещавало и народно читалище „Просвета". Негови основатели са Христо Г. Данов, ръководителят на Априлското въстание в Перущица - учителя Петър Бонев, Димитър Малинчев, Братя Хаджитилеви, Костадин Хаджитанков и други участници във въстанието. В сградата на училището през 1869 година Васил Левски основава таен революционен комитет. **В бившето училище се помещава картинна галерия.**

Крепостта „Перистица"

Намира се в **непосредствена близост до някогашния манастир** „Свети Тодор". По всяка вероятност крепостта е строена от византийския император Юстиниян I (527 – 565 г.). За първи път името ѝ се споменава през XIII век и се свързва с управлението на българския цар Михаил II Асен. Перистица се споменава и през 1344 година, когато крепостта била преотстъпена от византийците на българския цар Иван Александър.

Крепостта Перистица се издига върху висок, скалист, естествено недостъпен връх. В скалистата част на крепостта били изкопани дълбоки резервоари за вода. В западната ѝ част още личат стъпалата от стълбището, което отвеждало до върха на крепостта.

Могили

Векове преди идването на римляните по нашите земи, около силния карстов извор, в непосредствена близост до някогашната перущинска махала Пастуша, траките създали свое селище. В района му са открити 29 надгробни могили, сред които най-известните са **Духова могила и Банова могила.**

Някъде в средата на XIX век в нивите, сред които се извисявала **Духова могила**, селяни попаднали случайно на следите на внушителна римска баня и на други обществени постройки, както и на отводнителен канал. По-нататъшните разкопки на Духова могила извадили наяве няколко бойни колесници, свързани с погребалните обреди на траките. Пак там била намерена великолепна мраморна глава на мъж в естествена големина, а заедно с нея и други статуи на антични богове и богини, оброчни плочки и монети, сечени във Филипопол.

Паметник на трите поколения

Мемориален паметник на трите поколения Перущица е открит през 1976 г. по случай 100-годишнината от участието на града в Априлското въстание, в памет на няколко поколения загинали за свободата Перущица. Изграден е на историческия връх

„Власевица", където е лобното място и паметникът на тримата старци парламентьори от Перущица, убити от башибозуци по време на въстанието.
До комплекса води естакада от стълби, която започва от Дановото училище и със символиката си изразява историческото възвисяване на Перущица от епохата на Възраждането до днес. От върха, до който може да се отиде и с автомобил, се открива панорама на града и околността.

Броят на посетителите за 2020 год. в Исторически музей-Перущица, Дановo училище и обект Червената църква е общо 6860 бр., от които 4840 бр. в Исторически музей и 2020 бр. в Червена църква.

Ежегодно се организират изложби, като само през 2020 г. са организирани 13 броя включващи: изложба с графики, изложби с постери, изложби с творби от фонд „Художествена галерия" на ИМ – Перущица и др.

Предоставени в музея научно-популярни материали от Христо Буковски, Марио Джасим свързани с героичното минало на града.

През януари и юли 2019г. е излъчен по БНТ документален филм за историческата забележителност Червената църква. През 2019г. има нова инициатива в ИМ-Перущица «Киното в музея» , като същата започва с филма «Дух и материя» на скулптора Александър Дяков, продължава с документалния филм «Паметта на Родопите» на Мая Вапцарова, китайския филм «Винсент», «Пътешествие с тракийските царе», «180 години родолюбие», «Църквата Св.Св. Петър и Павел във Фамагуста», еизоди от Българска музейна телевизия, публикуване на любителски видиоклипове от Вероника Пош , документалния филм «Христо» и др.

През октомври е обявен онлайн конкурс за любителска фотография за деца до 18г. на тема «Историята на Перущица през погледа на детето»
С Решение № 24 от 25.03.2019г на ОбС-Перущица за развитие на различните форми на туризъм и планинарство, е подпомогнато ТД „Върховръх" с финансов ресурс за насърчаване развитието на туризма на територията на общината.

5.1. Природни забележителности с потенциал за развитие на екотуризъм

Защитена местност Перистица

Защитена местност "Перистица" се намира в землището на Перущица и село Устина, община Родопи. Територията на защитената местност включва скален масив, разположен на юг от Перущица и вековна буково-дъбова гора. Скалният масив е местообитание и място за гнездене и хранене на черен щъркел, както и на редица видове дневни и нощни птици.
Обявена е от Комитета по опазване на природната среда при Министерски съвет за **историческо място**. Заради опазването на гнездовото местообитание на защитения изчезващ вид „Черен щъркел" и характерен ландшафт, „Перистица" е обявена за

защитена местност. От 2007 година площта на защитената местност е актуализирана на 5,888 ха.
Стопанисва се и се охранява от община Перущица, община Родопи и от Държавно горско стопанство – Кричим, под контрола на РИОСВ – Пловдив.

Туристическа спалня

Туристическата спалня в Перущица се поддържа и управлява от туристическо дружество „Върховръх". Намира се в центъра на Перущица.

Обновена, санирана и модернизирана **по проект по Програма за развитие на селските райони, мярка 313** „Насърчаване на туристическите дейности" - **ИД 52/3/3131579,** сградата на Туристическата спалня-Перущица разполага с 14 стаи със собствен санитарен възел, общо 40 легла и конферентна зала.

Туристическо дружество „Върховръх" е създадено през 1960 година, когато на 23 май ентусиазирани перущенци провеждат първия туристически поход и изкачват връх Върховръх на 1683 м. в Родопите. Единодушното решение е да нарекат дружеството си „Върховръх".Днес то наброява 130 членове от всички възрасти. Включено е в Регистъра на сдруженията с нестопанска цел за осъществяване на дейност в обществена полза и е един от активните отряди на Българския туристически съюз. Основните цели на ТД "Върховръх"са:
- Упражняване на туризъм, насочен към активен отдих, укрепвана на здравето, развитие на познанието, възпитанието
- Развитие и насърчаване на различните форми на туризъм, планинарство и др. туристически дейности
- Стимулиране на ориентирането, алпинизма и новостите в спортно-туристическата област.

Заедно с община Перущица, която прие туризма като от приоритетите на бъдещето си социалното и икономическо развитие, Туристическо дружество „Върховръх" работи за поддържане на традициите и за въвеждане на нови форми на селски, културно–исторически и винен туризъм. В партньорство с Исторически музей и Читалище „Просвета", РПК „Успех" и местния бизнес, Дружеството подготвя проект за туристическа дестинация Перущица – Върховръх, която ще допринесе за разкриване и експониране на богатото културно-историческо наследство и природно богатство, ще популяризира местното лозарство и винарство и ще отговори на потребностите на местната общност от съживяване на икономиката.

През годините ТД „Върховръх" участва във всички **национални и регионални туристически прояви**, походи и събори, организира местни туристически походи до

исторически места и по повод годишнини от паметни събития за историята на Перущица. Дружеството се гордее с получените отличия на БТС. Има 6 заслужени деятели и 38 отличници на БТС. Всяко лято, в началото на м. август – месеца на туризма, в околността на връх Върховръх се провежда регионален събор с участие на туристически групи, певчески и танцови състави. От 1980 год. към Дружеството е създадена дамска певческа група, която и до сега популяризира туристическите песни.

Екопътеки

Първа екопътека – „Манастира"

Маршрутът е с приблизителна дължина 16 км. Пътеката минава през Исторически музей, Даново училище, Калугерски Харман (Табиите), паметника на Кочо Честеменски и достига до манастира Св. Тодор и поляните около него. Продължава в посока към старинна каменна чешма в защитената местност „Перистица". По каменен римски път се стига до параклиса „Св. Петка", откъдето се връща в града. Туристическата пътека е интересна с изброените туристически и природни забележителности, през които преминава. По маршрута туристите ще имат възможност да се запознаят с биоразнообразието на защитена местност „Перистица". Характерни за тази територия са Черният щъркел, който гнезди, а от флората интерес представлява уникалният енденмит - родопски силивряк. Около параклиса „Св. Петка" в Перущинска река се извършва автентичният ритуал „Къпанки".

Втора екопътека – „По пътя на героите"

Маршрутът е с приблизителна дължина 16 км. Пътеката преминава през Исторически музей, Даново училище, Паметника на трите поколения и достига до местността Генишен. След това стига до пространствената Лещенска поляна. От Лещенска поляна маршрутът се спуска до язовир „Батен" и се връща в Перущица.

Трета екопътека – „Младите скаути"

Маршрутът е с приблизителна дължина 8 км. Преминава през Исторически музей, Даново училище, достига до язовир „Батен" и се връща обратно. На брега на микроязовира има постройка общинска собственост, която би могла да се ползва за склад на лодки, палатки и други необходими за престоя туристически атрибути. Широките поляни около микроязовира позволяват да се организират спортни турнири, скаутски лагери, мониторинг на птиците, които в този район са многобройни. Има специално изградено място за направата на традиционния за Перущица „ръжен" – уникално със своя вкус ястие.

4.3. Изградена туристическа инфраструктура

Туристически информационен център

Туристически информационен център Перущица разполага с информация за природни забележителности, музеи и исторически паметници, културни и спортни прояви и събития, туристически маршрути, хотели и други места за настаняване в града и околностите.

В туристическия център се поддържа детайлна база за всички налични природни, културни, архитектурни и исторически забележителности на територията на община Перущица. Центърът консултира предприемачи за създаването на възможно най-атрактивен за туристите културно-исторически продукт, разработва рекламни материали и представя община Перущица на регионални, национални и международни туристически борси и изложения.

Туристическият информационен център е изграден по проект „Община Перущица - неделима част от историята, културата и бъдещето на Европа" и е финансиран по мярка 313 „Насърчаване на туристическите дейности" от Програмата за развитие на селските район 2007-2013 година. В настоящия момент е необходимо да се предприемат действия за неговото обновяване.

Популяризиране на историята, културата, традициите и природните дадености, с които общината разполага за развитието на интегриран туризъм, е основна цел на центъра. Построяването му подобри туристическата инфраструктура, съвместната дейност между администрацията, неправителствения сектор, хотелиери, винарски изби и организации от областта на туризма в община Перущица. Всички тези дейности ще осигурят необходимите условия за превръщането на интегрирания туризъм в сериозен отрасъл на общинската икономика. Центърът разполага с информация за културните и спортни прояви и събития, туристическите маршрути, хотели и други места за настаняване в града и околностите.

Спортна зала

Мултифункционалната спортна зала "Перущица" може да се използва за 14 вида спорт – баскетбол, хандбал, волейбол, футбол, бадминтон, тенис на маса, боди билдинг и други. Разполага с над 800 седящи места за зрители, 6 съблекални, както и специално изградени рампи за хора с увреждания, трибуна на три нива, медицински кабинет, паркинг, фитнес, сауна и други. Спортния комплекс е изграден върху 7 декара и отговаря на всички европейски изисквания.
Строителството е финансирано по „Програма за развитие на селските райони" 2007-2013 на Европейския съюз. Целта на проекта е развитието на спорта в Перущица и региона.

6. SWOT - анализ на развитието на туризма в община Перущица

Обект на SWOT-анализа е системата на туризма в териториалния обхват на община Перущица, а средата за нейното развитие включва "външните" за териториалната система на отдиха и туризма условия и фактори вътре в дестинацията и извън нея.
SWOT анализът включва два под-анализа:

- Вътрешен одит – фокус върху собствените ресурси на общината:
  - Силни страни – потенциалните възможности, които предоставят определени ползи в дадена ситуация;
  - Слаби страни – липсващи ресурси или неща, които правим лошо.
- Външен одит –фокус върху външната за община Перущица среда:
  - Възможности – отварят/дават път на нови възможности;
  - Заплахи – заплашват представянето и/или ограничават бъдещи възможности.

Фиг. 1. Модел на SWOT анализа – фактори

Обект на SWOT-анализа е системата на туризма в териториалния обхват на общината, а средата за нейното развитие включва "външните" за териториалната система на отдиха и туризма условия и фактори вътре в дестинацията и извън нея. Обобщената картина, която следва от подробния ситуационен анализ на състоянието, е представена в следната матрица:

Таблица . Матрица на SWOT анализ в сектор туризъм за община Перущица

Силни страни	Слаби страни
▪ Разположение на общината в непосредствена близост до гр. Пловдив и добри и лесни транспортни и комуникационни връзки с нея	▪ Незадоволително състояние на довеждащата и вътрешната инфраструктура;

▪ Високо биоразнообразие и висок дял на природозащитна среда; ▪ Наличие на природни ресурси, позволяващи развитието на широка гама от природно ориентирани видове туризъм (в т.ч. пешеходен, познавателен, приключенски и екотуризъм); ▪ Благоприятен климат; ▪ Богатство на материални и нематериални антропогенни туристически ресурси, създаващи отлични възможности за развитие на културен туризъм (в т.ч. археологически и архитектурни забележителности, музеи, съхранени занаяти и техники на производства, богат и разнообразен културен календар, както и иновации в организирането на културни събития и др.) ▪ Наличие на множество културни паметници, разположени в живописна природна среда, с гостоприемно население и съхранени белези на материалната и нематериалната култура предпоставка за развитие на селски и екотуризъм; ▪ Конкурентни цени на туристическите услуги; ▪ Формиращ се имидж на туристическа дестинация за културен туризъм; ▪ Наличие на ресурси за развитие на различни форми на туризъм (вкл. културно-познавателен, религиозен, селски, ловен и риболовен, фестивален); ▪ Разнообразена структура на туристическото потребление; повишен интерес към по-нетрадиционното	▪ Недостатъчна познаваемост на дестинацията; ▪ Недобре развита и поддържана специализирана туристическа инфраструктура – главно за еко, пешеходен, познавателен, приключенски туризъм; ▪ Няма нелична информационна база данни за туристическото предлагане на територията на общината; ▪ Слаба реклама на общината като туристическа дестинация в интернет пространството; ▪ Неразработени туристически пакети и липса на цялостни туристически продукти ▪ Недостатъчна усвоеност на разнообразните природни и антропогенни ресурси; ▪ Недостатъчен асортимент и допълнителни атракции, предлагани в заведенията за хранене и развлечения; ▪ Недостатъчна изграденост на специализираната туристическа инфраструктура (особено спортни съоръжения на открито, тур. пътеки); ▪ Проблеми в поддръжката и ефективно стопанисване на специализирана инфраструктура, изградена с публични средства (в т.ч. пешеходни маршрути, екопътеки, информационни и посетителки центрове и др.);

предлагане и по-малките туристически центрове (особено на вътрешния пазар); ▪ Извършена инвентаризация на туристическите ресурси в общинта; ▪ Туризмът е приоритет в почти всички планови документи на областно и общинско равнище; ▪ Реализирани проекти в областта на туризма; ▪ Традиции във винопроизводството като предпоставка за развитие на винен туризъм ▪ Преминаване на основни европейски културни, пешеходни и вело маршрути в близост до територията на общината; ▪ Увеличен интерес към дестинацията от страна на туристи	▪ Голяма част от заетите в бранша нямат специализирано образование в областта на туризма; ▪ Дефицит на обучени екскурзоводи и аниматори; ▪ Слаба чуждоезикова подготовка, ограничени комуникативни, компютърни и бизнес познания и умения, особено на хората от малките семейни хотели, къщи за гости и други обекти в по-малките населени места; ▪ Кратка продължителност на туристическия престой; ▪ Липса на високо категорийни хотели; ▪ Слаба информационна осигуреност на маркетинговата политика – липса на актуални проучвания на туристите, потенциалния интерес към нови продукти и услуги и развитието на конкурентните дестинации в България и чужбина; ▪ Липса на съоръжения за достъп на хора с увреждания в туристическите обекти ▪ Липсват ефективни механизми за самофинансиране - силна зависимост на управлението от международни донорски програми и проблематична жизнеспособността на проектите след оттегляне на външното финансиране.
Възможности	**Заплахи**
▪ Растящ интерес към алтернативни видове туризъм и автентични дестинации със	▪ Продължаваща епидемична криза във връзка с Ковид -19 и заплаха от

съхранена природна и социо-културна среда; ▪ Ефективно използване на Европейските фондове за инвестиции в туристическа инфраструктура, , програмите за транснационално сътрудничество и други международни донори; ▪ Привличане на частни инвестиции в туризма и изграждане на публично-частни партньорства в сектора; ▪ Привличане на чуждестранни туристи; ▪ Възможност за създаване на разнообразни туристически продукт и допълнителни атракции за туристите; ▪ Възможност за НПО да създават връзките между обществения и бизнес-сектора за промоция на туризма ▪ Подобряване на квалификацията и уменията на работещите в сферата на туризма ▪ Нарастване на дела на културно-историческия туризъм в световен мащаб; ▪ Добри условия за развитие на екологично и биоземеделие, на която основа да се развие селски, агро и еко туризъм. ▪ Развитие на изследователската дейност и използване на иновации и нови технологии в туризма; ▪ Възможности за развитие на специализирани форми на туризъм-научно-познавателен, орнитоложки, фототуризъм, приключенски; ▪ Трансфер на добри практики и иновативни технологии	свиване на пазарите за дестинацията; ▪ Конкуренция от страна на туристически дестинации със сходен профил на туристическото предлагане; ▪ Влошаване параметрите на околната среда: задълбочаващите се промени в климата и глобалното затопляне; нарушаване на принципите на устойчиво развитие – безотговорно използване на природните ресурси, замърсяване на околна среда в туристическите курорти и селища; ▪ Увеличени изисквания на туристите и търсене на комплексно обслужване и продукти от висока категория; ▪ Слаб интерес от страна на туристическите агенции към дестинацията; ▪ Непълноценно използване на природните и антропогенни ресурси; ▪ Бързо застаряване на населението и риск от демографски срив; ▪ Ограничения при туристическото усвояване, във връзка със защитения статут на значителна част от територията - „Натура" 2000; ▪ Изтичане на кадри от туризма в чужбина и към развитите туристически зони в Р България; ▪ Възможен спад на интереса към частни инвестиции в туристически проекти, в условията на продължаваща финансова и икономическа криза в България и Европа;

▪ Нарастване на туристическото търсене (особено на вътрешния пазар), макар и неустойчива през последните години;	▪ Изоставане от новите информационни технологии в областта на туристическото предлагане и промотиране;

В чисто количествено отношение възможностите доминират над заплахите и са изравнени със слабите страни, което означава, че външната среда се оценява като сравнително благоприятна от гледна точка на перспективите за развитие на общината. Като особено перспективни се оценява развитие на общината като алтернативна туристическа дестинация, предлагаща разнообразни туристически продукти.
В същото време, като основна заплаха пред развитието на територията на община Перущица се явява един фактор, който с пълна сила действа на територията на цялата страна и неговото влияние е основен ограничител пред развитието на сектор туризъм, а именно *конкурентния натиск на пазара от други дестинации*. На него от една страна може да се гледа като заплаха, а от друга като стимул за повишаване на конкурентоспособността на местното туристическо предлагане.

Слабите страни и заплахите в повечето случай не носят никаква специфика на територията- в по- голямата си част те са характерни за повечето общини и области, както и за страната като цяло. В този смисъл не може да се приеме, че община Перущица притежава уникални дадености и големи конкурентни предимства спрямо съседните области. Близките социално - икономически характеристики на района в голяма степен предопределят и идентични слаби страни на общините в този ареал. Липсата на модерна туристическа база, недобре поддържаната или недоизградена туристическа инфраструктура, съчетана с ниското равнище на инвестиции в този сектор са пречка пред успешното развитие на територията в средносрочен план. Неблагоприятна възрастова и образователна структура на населението, относително ниска квалификация на работната сила са все характеристики, които не могат да подкрепят агресивна стратегия за развитие на туризма на територията.

Имайки предвид горното, подходящата стратегия за развитие на туризма в община Перущица е опирайки се на силните си страни да се фокусира върху специфичен набор от активности в областта на развитие на туризма и съпътстващите го услуги, развивайки туризмът в дестинацията по устойчив и конкурентноспособен начин, залагайки на алтернативните форми на туризъм, създаване на допълнителни туристически атракции и подобряване на туристическата инфраструктура. Тази политика на оползотворяване на силните страни, трябва да бъде съчетана с преодоляването на слабите страни на общината, особено по отношение на качеството на човешките ресурси и състоянието на материално-техническата база в областта на туризма, както посредством ефективното усвояване на средства от структурните фондове на ЕС, така и чрез привличане на външни

за територията инвестиции, които да подобрят нейния облик и повишат качеството на човешките ресурси в общината.

Местната администрация, местните стопански субекти, структурите на гражданското общество, трябва да положат сериозни усилия за да минимизират влиянието на външните заплахи и в максимална степен да оползотворят съществуващите възможности пред развитието на сектора.

След като прецизно бе извършена експертната оценка на SWOT матрицата, от направеното разпределение могат да се направят следните изводи:

- Слабите страни доминират над силните страни. Стратегията на развитие на сектора би трябвало да изведе такива дейности и проекти, които да променят това съотношение в полза на силните страни;

- Добрата новина пред стратегия за туристическото развитие на територията на общината са многото възможности, който се откриват пред дестинацията. От това може да се направи извода, че съществува потенциал, които трябва да се ангажира за развитие на силните страни. Тъй като значението на съществуващите заплахи е съществено, бъдещата стратегия трябва да бъде съставена по начин, който да намалява възможностите за несбъдване на планираните събития. Или с други думи, в при изпълнението на стратегията трябва да се подберат проекти, които са с малък риск за нереализиране.

- Основният тип стратегия според оценките, представени на горната фигура е диверсификационната, която се намира между възможностите и слабите страни. Тази стратегия изисква привличане на съществени ресурси за развитие извън общината, предвид на съществените ограничения пред развитието (оста - заплахи-слаби страни). Втората ос на развитие трябва да бъде към максимално оползотворяване на съществуващите и новопоявяващите се възможности за развитие на силните страни. Третата стратегическа основа при реализацията на стратегията на развитие трябва да бъде насочена към намаляване на слабите страни.

Разработената туристическа програма не търси решение на всички проблеми, а конкретно на тези, които касаят оползотворяването на наличните туристически ресурси, състоянието на туристическия продукт и неговата пазарна реализация, териториалното развитие на туризма, туристическата политика и планиране на ниво дестинация.

7. Визия, стратегически цели, специфични цели и мерки

Визия: община Перущица – добре развита и популярна дестинация за алтернативен туризъм, предлагаща висококачествени и разнообразни туристически продукти

Основна цел: Развитие на устойчив, икономически ефективен и конкурентноспособен туризъм на базата на богатото културно наследство, екологично и социално отговорно използване на наличните ресурси, активен маркетинг и добро управление на дестинацията, основано на взаимодействие и партньорство.

Основните принципи, върху които се основава развитието на туризма в община Перущица са:

- Партньорство между всички институции, заинтересовани лица и структури на гражданското общество в процеса на реализиране на стратегическите намерения;
- Координация вътре в управленските звена и между тях на всички равнища, за постигане на очакваното състояние на развитието на туризма в областта към хоризонта на планирането;
- Концентрация на усилията, човешките ресурси и финансовите средства за осъществяване на набелязаните в стратегията цели;
- Тясно обвързване и взаимозависимост на действията, заложени в различните приоритети и дейности за постигане на комплексен социално-икономически ефект и усилване на позитивните влияния от развитието на туризма в областта;
- Непрекъснат мониторинг и оценка на изпълненото на компонентите на стратегията, осигуряване на неотложна обратна връзка и внасяне на необходимите корекции и промени в процеса на непосредственото реализиране на стратегията.
- Отвореност за допълнения и адаптивност на стратегическите намерения и цели към бързо променящите се условия на средата, в която ще се реализира стратегията.

Стратегически цели:

1. Валоризация на богатите природни и антропогенни ресурси на територията за развитие на различни форми на туризъм

2. Ново качеството на туристическото предлагане на основата на повишен капацитет на човешките ресурси и подобрена институционалната рамка за развитие на туризма

3. Увеличаване приноса на туризма в местната икономика, посредством задълбочаване на териториалното коопериране и осъществяване на ефективна маркетингова политика

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 1: Валоризация на богатите природни и антропогенни ресурси на територията за развитие на алтернативни форми на туризъм

Наличието на разнообразни ресурси (природни и антропогенни), различни по големина и специализация туристически центрове, в съчетание с геостратегическото местоположение на община Перущица, дава възможност за развитие на разнообразни форми на алтернативен туризъм на територията на областта. В стратегически план тези различни форми на алтернативен туризъм следва да бъдат обвързани в интегриран туристически продукт, така че да се търси взаимодействие, което да осигури взаимни ползи и общ просперитет на дестинацията.

На този етап, въз основа на богатия си потенциал, районът предлага изключително разнообразен по вид, но недобре окомплектован туристически продукт, основан главно на първичните дадености, при недостатъчно развитие на вторичните елементи и незадоволително предлагане на допълнителни услуги и атракции.

Традиционни за района са продуктите на културния туризъм, пешеходния туризъм, балнеоложкия, културно-познавателния и природно-познавателния туризъм. През последните години е постигнат съществен напредък в предлагането на нови продукти в сферата на екотуризма, селския и приключенския туризъм, винения и културния туризъм. Тази широка гама може да бъде допълнена от още продукти, за които общината притежава ресурсен потенциал (напр. спортен, риболовен, фестивален и образователен туризъм и др.). Необходимо е те да бъдат ориентирани към природосъобразни и отговорни към социо-културната среда дейности.

Съществуват и големи, все още неизползвани възможности за подобряване на наличните продукти. През последните години повечето инвестиции и усилия са насочени към изграждане на нови средства за подслон и разширяване на легловия фонд, докато създаването и / или поддръжката на допълнителни услуги и атракции в много случаи остава на заден план. Както на индивидуално, така и на надфирмено равнище не се отделя необходимото внимание на организационните аспекти на предлагането, което затруднява реализацията на съществуващите оригинални идеи и прави много от елементите на предлагането практически недостъпни за широкия кръг от неорганизирани посетители.

Ключово значение за развитието на продукта в бъдеще ще има усъвършенстването на туристическата инфраструктура, разработването на повече специализирани културни и природно-познавателни програми, както и усилията за създаване на предлагане, което комбинира вече утвърдените с нетрадиционни елементи.

<u>Специфична цел 1: Развитие на съществуващите и на нови туристически продукти, при спазване на принципите за поетапното им разработване,</u>

взаимното им допълване и интегрирането на новите продукти, съоръжения и услуги към традиционно предлаганите в областта

Развитието на туристическия продукт ще е изцяло съобразено с динамичните промени във вкусовете и предпочитанията на туристите, за да е продаваем. Засиленият интерес към материалното и нематериално културно наследство ще подпомогне предлагането на тематични културни турове и програми. Стремежът към здравословен живот стимулира развитието на здравен туризъм, а интересът към природната, социалната и културната среда стимулира търсенето на екотуризъм, селски и културен туризъм. В същото време традиционните за този регион туристически продукти, който в последните години дадоха силен тласък на развитието на винен туризъм, селски, екотуризъм, културен и балнеотуризъм са основа на предлагането, с която дестинацията е наложена на българския и международен пазар. Разнообразяването на традиционните продукти с ново съдържание и атракции може да задържи стари клиенти и пазари, но и да провокира нов интерес и да привлече нови пазарни сегменти. Поради това ядрото на предлагането не бива да се измества драстично. Ясно изразената тенденция на избор на кратки почивки в сравнение с дълги ваканции също улеснява развитието на специализирани туристически продукти, което прави дестинацията атрактивна по всяко време на годината.

Очертават се няколко конкретни възможности за разнообразяване на продуктовата гама, като се акцентира на богатия ресурсен потенциал, съществуващите традиции в предлагането и обогатяването им на нови съоръжения и услуги.

Мярка 1. Разработване на интерпретативни и анимационни програми, социализиране на културно-исторически обекти, модернизиране на експозиции, въвеждане на технически средства за туристическа интерпретация и др.

Мярка 2. Подобряване на качеството и конкурентоспособността на селския и екотуризма, в т.ч. създаване на нови локализации на базата на съществуващия опит и мрежа на селскостопански производители, предлагащи условия за селски туризъм:

Мярка 3. Развитие на съществуващите и създаване на нови продукти на приключенския и хоби туризъм, в т.ч. усъвършенстване специализираната инфраструктура и развитие спортове със състезателен и екстремен характер.

Мярка 4. Усъвършенстване и налагане на продукта на образователния и научно-познавателния туризъм.

Мярка 5. Формиране на нови продукти на спортния туризъм, чрез развитие на спортната инфраструктура и активно използване на възможностите за включването им в националния календар на спортните прояви.

Специфична цел 2: **Развитие на културния туризъм, културните и творчески индустрии**

Мярка 1. Обогатяване на културния календар на общината

Мярка 2.Увеличаване броя на иновативни събития/фестивали/атракции

Мярка 3. Възстановяване на традиционни техники за производство, занаяти и обичай

Мярка 4. Възстановка на празнична обредност и честване на традиционни празници

Мярка 5.Стимулиране провеждането на значими културни прояви с местно, регионално, национално и международно значение

Мярка 6.Увеличаване и подобряване ефективността на музейната мрежа

Примерни дейности за изпълнение на Мерките:

- Разработване на туристически пакети с включване на повече преживявания, свързани с традиционната музика, танци, традиции, история, специфичната кухня, като се акцентира на уникалните обредни традиции на местното население и честването на традиционни празници
- Възстановяване и популяризиране на традиционни културни събития.
- Използване потенциала на местните фолклорни ансамбли и читалищните фолклорни състави, за популяризиране на фолклора – възможности за обучение по народни танци, народни песни за чуждестранни туристи, подготвяне на спектакли на място.
- Организиране на кулинарни турове за туристите;
- Разработване на продукти, базирани на мести техники за производство и традиционни занаяти.
- Създаване на нови музеи и музейни сбирки на основата на наличните ресурси – археологически, етнографски, природонаучни, къщи – музеи.

Специфична цел 3: **Подобряване на достъпа до туристическите обекти и съпътстващата инфраструктура и услуги за туристите**

Особено важен елемент на общодостъпното туристическо предлагане е инфраструктурата за туристическа информация, която не е добре развита на територията на общината. Същевременно, някои от туристическите обекти и маршрути все още не са добре обозначени, а голяма част от поставените информационни табла, указателни

табели и маркировка вече са амортизирани. Съществуващият ТИЦ през последните години намалява своята ефективност,средва да се инвестират средства за неговото обновяване. Като цяло, достъпът на туристите до актуална, надеждна и практична информация на място за съществуващите възможности в района все още е ограничен, особено що се отнася до предлагането в по-широк териториален обхват.

Сериозен проблем, свързан с цялата специализирана инфраструктура (в т.ч. пешеходни маршрути, екопътеки, информационни и посетителки центрове, информационни табели и др.), е нейната поддръжката и ефективното функциониране. В повечето случаи това се дължи на неизяснени въпроси относно механизми за устойчиво стопанисване и управление на съоръженията и обектите. За минимизиране на тези слабости се предвижда изпълнението на следните мерки:

Мярка 1. Подобряване на инфраструктурата за достъп до отделните туристически центрове и обекти

Мярка 2. Изграждане/реконструкция на базата за провеждане на културни мероприятия (концертни зали, изложбени зали, сцени и т.н.).

Мярка 3. Адаптиране на туристическата инфраструктура за нуждите на хората в неравностойно положение увреждания, изграждане на парапети, рампи и др.

Мярка 4. Изграждане, облагородяване и поддържане на адекватна допълваща инфраструктура, необходима за туристическия бизнес и за задоволяване на потребностите на туристите (туристически пътеки и алеи (еко и велопътеки), места за пикник, указателни табели, посетителки информационни центрове, детски площадки, съоръжения за отдих и спорт с нестопанска цел, паркинги, тротоари, зелени площи, тоалетни, осветление, малки съоръжения за събиране на отпадъци и др.).

Мярка 5. Развитие на инфраструктурата за туризъм в защитените територии и развитие на природни туристически атракции;

Мярка 6. Изграждане на привлекателна, функционална и безопасна жизнена среда, съхранявайки автентичния архитектурен облик

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 2: Ново качеството на туристическото предлагане на основата на повишен капацитет на човешките ресурси и подобрена институционалната рамка за развитие на туризма

Ефективно и координирано управление на туризма на местно и регионално ниво се нуждае от целенасочено развитие, за да отговори по адекватен начин на потребностите и очакванията на бизнеса и местните общности. Дестинацията има както положителен,

така и негативен опит в туристическата политика, в т.ч. в планирането на туризма и в подготовката и реализацията на пряко или косвено подкрепящи сектора проекти.

Прегледът на общинските планови документи показва, че в почти всички общински планове за развитие туризмът е определен като приоритет на местното развитие. В същото време обаче, към момента в общината няма действаща стратегия за развитие на туризма. В плановите документи личи явно подценяване на неправителствения сектор и неангажирането му като партньор в осъществяване на дейностите на местно и регионално ниво.

Специфична цел 1: Подобряване на квалификацията и уменията на заетите в туризма и популяризиране на концепцията за устойчивото туристическо развитие сред местното население

Голяма част от заетите в бранша (в т.ч. в хотелиерството и ресторантьорството, обслужващите атракциите и туристическите информационни центрове) нямат специализирано образование в областта на туризма. Особено остър е дефицитът на обучени екскурзоводи и аниматори, планински водачи. Сериозен проблем представляват също слабата чуждоезикова подготовка, ограничените комуникативни, компютърни и бизнес познания и умения на много от работещите в туризма, особено на хората от малките семейни хотели, къщи за гости и други обекти в по-малките населени места.

Недостатъчна е и общата информираност на местното население относно стойността на местното природно и културно наследство, отговорното използване на туристическите ресурси и други аспекти, които имат значение за устойчивото развитие на туризма в дестинацията.

Мярка 1. Осигуряване на обучение и преквалификация на кадрите в туризма (в т.ч. специализирани курсове за екскурзоводи и аниматори, чуждоезиково обучение, компютърни умения, комуникационни умения и др.)

Мярка 2. Организиране на информационни срещи за разясняване на новостите в нормативната уредба на туризма и възможностите за финансиране на проекти по различни програми.

Мярка 3. Запознаване на местния бизнес и местната общност и принципите на устойчивото развитие на туризма в дестинацията и възможностите за сертифициране

Мярка 4. Обмяна на опит и запознаване с добри практики в областта на туризъм

Мярка 5. Създаване на база данни на квалифицирани кадри по основни и специфични професии

<u>Примерни дейности за изпълнение на мерките:</u>

- Разработване на програма за реално партньорство с община-партньор за обмяна на опит и добри практики в областта на туризма
- Разработване на инвестиционно предложение за формиране на ПЧП за създаване на специализирано обучение по туристически дейности
- Създаване на база данни на квалифицирани кадри по основни и специфични професии, творчески умения, занаяти и пр. съотносими с туризма и осигуряване на интерактивни възможности за тяхното ангажиране в различни туристически обекти на територията на областта.
- Въвеждане в училищата на територията на общината „час на класния" по теми, свързани с развитието на познания за туризма, устойчиво развитие и гостоприемство
- Организиране на поредица обучения за възможностите и ползите от развитието на туристическа дейност, включително и възможностите за екосертифициране и прилагане на сертификат по контрол на качеството на туристическите услуги и дейности.

<u>Специфична цел 2: Развитие на капацитета на администрацията и неправителствения сектор за планиране и управление на туризма на ниво дестинация</u>

Освен повишаване капацитета на заетите в туризма от ключово значение за успешното развитие на туризма в обхвата на общината е пряко обвързано с непрекъснатото повишаване на квалификацията на служителите включително и в неправителствения сектор. От ключово значение е развитието на уменията за партньорство и работа в екип, повишаването на знанията в областта на туристическото планиране и управлението на дестинации, за разработване на качествени прединвестиционни проучвания и работни проекти, както и за същинската реализация на проектите.

Мярка 1. Практически ориентирани семинари и обучения за изграждане на умения за работа в екип, взаимодействие и партньорство

Мярка 2. Практически ориентирани семинари, обучения и дискусии в областта на туристическото планиране и управлението на дестинации

Мярка 3. Практически ориентирани семинари, обучения и дискусии за разработване и изпълнение на проекти в областта на туризма

Специфична цел 3. Укрепване на институционалната рамка за партньорство в областта на туризма

Формализирането на партньорството под ръководството на общинска администрация е необходимо, за да се гарантира участието на всички заинтересовани страни в процеса на вземане на решения, както и поемането на конкретни ангажименти по изпълнение на необходимите дейности от страна на администрацията, туристическите организации и бизнеса.

Мярка 1. Създаване на работна група към общинската администрация за координирано разработване на туристически проекти – неформална или като структура на общинската администрация.

Мярка 2. Създаване на публично-частни партньорства за по-ефективно стопанисване на туристическите обекти и съоръжения

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 3: Увеличаване приноса на туризма в местната икономика, посредством задълбочаване на териториалното кооперирание и осъществяване на ефективна маркетингова политика.

Формирането на качествени туристически продукти трябва да бъде съпътствано с прилагането на ефективна маркетингова политика. В маркетинговата дейност на отделните предприемачи и на дестинацията като цяло съществуват сериозни проблеми, които обуславят незадоволителното състояние на търсенето и критично ниската ефективност на туризма по основни показатели като заетост на настанителната база, преки и производни приходи от настаняване. Част от проблемите са свързани с недостатъчната информационна осигуреност на маркетинговата политика и по-специално – с липсата на актуални проучвания за установяване профила на туристите и техните потребности, потенциалния интерес към предлаганите продукти и услуги, новостите и тенденциите в конкурентната среда. Търсенето на дестинацията се характеризира с кратка продължителност на туристическия престой. Същевременно са налице и положителни тенденции, които трябва да бъдат използвани и доразвити: гостите на района търсят повече разнообразие и комфорт на добра цена; налице е нарастване на туристическия интерес към по-нетрадиционното предлагане и по-малките туристически центрове. Предимствата на община Перущица като дестинация на алтернативния туризъм трябва да се промотира, както на вътрешния, така и на международния пазар. За популяризирането на дестинацията следва да се проучи цялостното разнообразие на ресурсния потенциал и наличното предлагане, като се предложи ефективен маркетинг на регионалния туристически продукт чрез включване на всички заинтересовани страни в неговото предлагане.

Това изисква прилагането на мерки за изпълнението на следните специфични цели:

Специфична цел 1. Поддържане на актуална база данни за наличните и потенциалните туристически ресурси и продукти на територията на общината

До този момент не е извършена прецизна инвентаризация на туристическите ресурси на територията на общината, но липсва задълбочена оценка и оценка и анализ на състоянието, вида и качеството на ресурсния потенциал. Наред с това, развитието на предлагането и усвояването на нови ресурси се променят динамично, поради което е необходима регулярна актуализация на базата данни и съществуващите оценки на състоянието на културните паметници.

Мярка 1. Регулярно актуализиране на наличните данни за природните и антропогенните ресурси

Мярка 2. Извършване на периодична оценка на природните и антропогенните ресурси

Специфична цел 2. Създаване туристически продукти съвместно със съседните общини

Реализираните до този момент проекти доказват, че разширяването на териториалния обхват на контактите, съвместните действия и инициативи, могат да донесат добри резултати и ползи за всички страни. Общото излизане на пазара като една дестинация може да се окаже печелившо решение.

Мярка 1. Разработване на съвместни проекти между най-малко три общини от областта за създаване на нови тематични и смесени туристически маршрути/пакети/програми, включващи разнообразни ресурси и атракции в района.

Мярка 2. Координирано планиране и изграждане на туристически съоръжения и атракции, обслужващи туристите, включително и в съседни туристически центрове и общини

Специфична цел 3. Подобряване на информационната осигуреност за развитието на туристическия сектор и стимулиране на туристическото потребление

Изпълнението на тази цел включва познаването състоянието и възможностите за привличане пазарни сегменти, към които следва да се фокусира маркетинговата и рекламната стратегия. Наред с това е необходимо поддържането на актуално информация, както за търсенето и предлагането в дестинацията, така и за конкурентните за община Перущица туристически дестинации.

Мярка 1. Регулярни проучвания на българските и чуждестранните посетители, така че да бъде установен на техния профил, предпочитания и удовлетвореност от наличното предлагане в дестинацията.

Мярка 2. Проучване на потенциалния интерес към традиционните и новите продукти на дестинацията, в т.ч. чрез регулярни допитвания до туроператорите, обслужващи вътрешния и международния пазар за масови и специализирани пътувания

Мярка 3. Регулярно събиране и поддържане на актуална информация относно туристическото предлагане, включително и на конкурентни дестинации в България и чужбина

Мярка 4. Обновяване на ТИЦ-а – в т.ч. въвеждане на стандарти за работа, подобряване на качеството и обмена на информация, предоставяне на туристическа информация за съседните общини, създаване на интерактивен център.

Мярка 5. Активно включване на новите технологии в информационното обслужване на туристите

Мярка 6. Създаване на интерактивни картографски приложения (уеб и за основните платформи за смартфони – Android, iOS и Windows 10), съпътствани с снимков материал и подробна информация за туристическите обекти на английски и български език.

Мярка 7. Разработване и въвеждане на механизми за стимулиране посещението на повече туристически обекти и ползването на повече допълнителни услуги в дестинацията

<u>Примерни дейности за изпълнение на мерките:</u>

- Разработване на местни анкетни карти за набиране на статистическа информация и за оценка на степента на удовлетвореност от предлаганите туристически услуги;

- Въвеждане на общ входен билет за посещение на група туристически забележителности, преференциална туристическа такса в определени периоди; Въвеждане на карта за ценови отстъпки за посещение на забележителности и ползване на туристически услуги в района при престой от 3 или 5 дни;
- Ежегодна оценка и анализа на състоянието на туристическите обекти, съоръжения и обществена среда по отношение на достъпност и разнообразяване на програма за превеждането им в съответствие с нормативните изисквания

- Създаване на безплатни приложения за туризма в областта за Android, iOS и Windows

Специфична цел 4. Провеждане на регулярни комуникационни кампании за представяне и позициониране на общината като туристическа дестинация на избрани целеви пазари

Вътрешният пазар е основен за общината и наблюдаваните положителни тенденции в търсенето през последните години са свързани именно с него. Той е по-близък, по-познат, по-лесно разбираем и по-достъпен за участниците в предлагането, и по-тази причина – стратегически важен както за традиционното предлагане, така и за развитието на нови продукти и нови туристически локализации. Конкретните дейности трябва да бъдат внимателно съобразени с особеностите и изискванията на различните пазарни сегменти.

Мярка 1. Издаване на качествени рекламно-информационни печатни и електронни материали на различни езици, представящи разнообразието на ресурсния потенциал и наличното предлагане на територията на общината, в т.ч. тематично по видове туризъм (брошури, дипляни, пътеводители, карти, рекламни клипове и др.)

Мярка 2. Активизиране на участията и представяне на общината на туристически форуми в България и чужбина (изложения, панаири и борси)

Мярка 3. Организиране на събития и промоционални прояви в района за представяне на възможностите за туризъм - в т.ч. контактни борси и изложения, дискусии, журналистически и експедиентски турове

Мярка 4. Активизиране на PR дейностите за представяне на общината като туристическа дестинация - в т.ч. регулярно подготвяне на медийни съобщения за туризма в областта, въз основа на информация от всички общини, своевременна актуализация на културния календар, организиране на пресконференции и интервюта и др.

Мярка 5. Активно включване на новите технологии в представянето на дестинацията на потенциалните пазари - в т.ч. изработване и техническа поддръжка на уеб страница за туристическото предлагане на територията та община Перущица, като туристическа дестинация или модернизиране на интернет страницата с интегриране на ГИС-базираната система за туристическа информация позволяваща интуитивно запознаване с обектите и планиране на потенциални посещения; ефективно използване на социалните мрежи и други съвременни форми на комуникация.

1. План за реализация

Разработването на конкретен план за реализация беше извършено след като бяха предприети следните действия:

Обсъждане със заинтересованите страни, относно:

- Уместност на целите;
- Уместност на възможните действия;
- Други необходими (допълващи) действия/или алтернативни действия;
- Възможни ресурси и възможни отговорности;

Обсъждане с потенциалните отговорни за изпълнението, относно:

- Ангажименти за участие;
- Ангажименти за ресурсно осигуряване;

Във връзка с бъдещата реализация на стратегията, в табличен вид е представена времевата рамка за постигане на заложените цели и мерки, като са посочени потенциалните отговорни институции и е дефинирана ролята на областния управител и неговата администрация.

План за реализацията на програмата

Мероприятие/ Дейност	Отговорник	Партньори	Срок	Източник на средства	Индикативна стойност в лв.
Проучване на възможности за участие и разработване на проекти по оперативни програми на ЕС с туристическа насоченост.	Община Перущица	2021 г.		ОП на ЕС с туристическа насоченост.	Не са необходими средства
Предоставяне на качествени АУ в помощ на развитието на туризма чрез обучения	Община Перущица	НСОРБ, МТ,	постоянен	ОБ и програми на ЕС	10 000
Ремонт и реконструкция на съществуващи обекти и достъпа до тях	Община Перущица	ДФЗ	2021 г.	ОБ, ПРСР	1 300 000.

Организиране на обучения, субсидирана заетост, включително чрез проекти по ОП за повишаване на капацитета на предоставящите услуги в туризма	Община Перущица, АЗ, МТ, УО на ОП		постоянен	ОПРЧР, ОПИК, ПРСР	Одобрените средства от ЕС и ДБ, НПДЗ
Поддържане маркировката на еко, вело и туристически маршрути и създаване на нови	Община Перущица	Местно туристическо дружество и доброволци	постоянен	ОБ и дарения	100000
Създаване на зони с достъп до Wi-Fi интернет в гр.Перущица,	Община Перущица	ЕС	2020 г.	Wifi4eu проект на ЕК	30000
Поддържане прилежащите територии на туристическите обекти	Община Перущица		постоянен	ОБ	30000
Обновяване, възстановяване и поддръжка на паметници на културата;	Община Перущица	Министерство на културата	2020-2021 г.	Програми на Министерство на културата	Съобразно направените анализи и проекти
Подобряване на туристическите услуги и мениджмънта на общинските туристически обекти;	Община Перущица,		Постоянен	Не са необходими средства	
Изработване на система за ефективен контрол спрямо туристическите обекти от страна на Община Перущица - Общинската експертна комисия по категориране на туристическите обекти в Община Перущица и звено МДТ за спазване критериите на обслужване, максимална събираемост на дължимите средства.	Община Перущица		Постоянен	Не са необходими средства	
Организиране дейностите на ТИЦ	Община Перущица	Местно туристическо дружество, НЧ, НПО, туроператори	постоянен	ОБ, донорски програми и др.	
Развитие на партньорства със	Община Перущица	Общини от област Пловдив,	2021-2027	ОБ, ЕС и др.	

съседни общини и международни организации		международни организации			
Организиране на туристически прояви, фестивали, празници с международно участие	Община Перущица	Общини от съседни области, международни организации, НПО	2021-2027	Културен календар на Община Перущица Спортен календар на Община Перущица.	50000 /само за съфинансиране от ОБ/
Подобряване информационната осигуреност на туристическия бизнес	Местни представители на бизнеса и НПО	Община Перущица	2021-2027		Собствени средства, ОБ
Включване на Община Перущица като туристическа дестинация в специализиран и сайтове и/или блогове, публикации в списания и др.	Община Перущица	Сайтове и блогове с туристическа насоченост	2021-2027	Собствени средства, ОБ	4000
Създаване на сдружения от местни представители на туристическия бизнес	Местни представители на бизнеса и НПО	Община Перущица	2021-2027		Собствени средства, ОБ, средства по ОП
Разработване на маркетингова стратегия за туризма в общината	Община Перущица	Местно туристическо дружество, местни представители на бизнеса и НПО	2021	ОБ	Не са необходими средства
Извършване на маркетингово проучване за състоянието на туризма, чрез провеждане на анкети и обобщаване на събраните данни	Община Перущица	Местно туристическо дружество, НЧ, НПО, местни представители на бизнеса	2021 г.		Не са необходими средства
Изграждане на места за демонстрации на местни занаяти	Община Перущица, НПО	НПО	2021-2027	ОБ, средства ОП, ЕС, дарения	1500000
Развитие на нови туристически атракции	Община Перущица, представители на	Местно туристическо дружество, НПО	2021-2027		ОБ, ОП и ПРСР, ОПИК

	местния бизнес, НПО				
Организиране на туристически дейности и прояви, фестивали, празници, спортни мероприятия и др.	Община Перущица	Местно туристическо дружество, НЧ, НПО,	2021-2027	Културен календар на Община Перущица Спортен календар на Община Перущица.	75000
Развитие на съществуващите туристически атракции	Община Перущица, представители на местен бизнес, Местно туристическо дружество, НПО	НПО	2021-2027	ОБ, ОП и ПРСР, ОПИК	
Създаване условия за по-висок клас и по-скъпо платени туристически услуги за разширяване кръга потребители	Представители на местния бизнес и местната общност	Община Перущица	2021-2027	ОПИК, собствени инвестиции	
Рекламиранет о на туристическия продукт чрез включване в български и международни туристически борси	Местни представители на бизнеса и НПО	Община Перущица	2021-2027	Собствени средства, ОБ, средства по ОП	3000
Осъществяване на рекламно-информационни кампании	Община Перущица и заинтересованите страни	Местнотуристическо дружество, НПО, местни и национални медии	2021-2027	10000	
Изграждане на развлекателен атракцион на територията на зона/площ Гарваните-1.	Община Перущица	ОУТР	2021-2027	Собствени средства, ОБ, средства по ОП	1000000
Изграждане на Еко път за отдих в местност „Св. Никола“	Община Перущица	МИГ	2021-2023	ПРСР/МИГ Перущица-Родопи	87 600

Инициране създаване то на информационна мрежа на ТИЦ от туристическия район	Община Перущица ОУТР		Другите общини от Пловдивски туристически район	Не са необходими средства
Изграждане на развлекателен атракцион на територията на „Андреева могила“ Местност „Гарваните 2“	Община Перущица	ОУТР	2022-2023	Не са необходими средства
Изграждане на място за модерни и екстремни спортове-делтапланитизъм, полети и скокове от балон на местност „Калето“ (западно от „Пресечена могила)	Община Перушица	ОУТР	2022-2023	Собствени средства, ОБ, средства по ОП 15 000
Културен туризъм свързан с археологи ческите обекти на територията на „Пресечена могила“ и прилежащите археологически обекти	Община Перущица	МИГ	2023-2024	средства по ОП 120 000
Изграждане на място за спортно и скално катерене на местността „Духова могила“	Община Перущица	ПГЛВ „Хр.Ботев	2022-2023	Не са необходими средства
Провеждане на концерти на открито, изгледи, площадки на местността „Извора“ (източно от „Червената църква“)	Община Перущица	Hills Beer	2023-2024	Не са необходими средства

8. Потенциални източници на финансиране

Целите на програмата ще се реализират от съвкупността на ресурсите, инвестирани в община Перущица по линия на национални секторни проекти, общински планове и частни инвестиции.

- ☞ Национално финансиране (републикански, общински бюджети, както и финансови ресурси от други източници – публични фондове, държавни и общински предприятия, фондации, асоциации, сдружения и др.);
- ☞ Частни инвестиции
- ☞ Средства от международни финансови институции и донори;

Държавата поощрява финансово развитието на туризма чрез осигуряване на средства за:

- национална реклама в областта на туризма;
- контрол върху качеството на туристическия продукт;
- единна система за туристическа информация;
- обучение и квалификация на кадрите в туризма;
- анализи и прогнози за състоянието и развитието на туризма;
- социологически проучвания в туризма на национално равнище;
- участия в проекти по международни програми.

Средствата се предоставят ежегодно по бюджета на Министерството на икономиката, енергетиката.

- като субсидия от централния бюджет и
- като приходи от:
  - такси за регистрация на туристически дейности и за категоризиране на туристически обекти;
  - наложените от председателя на Комисията по търговия и защита на потребителите глоби и имуществени санкции по този закон;
  - лихви;
  - други средства, определени с нормативен акт.

Средства за развитието на туризма се осигуряват и чрез

- дарения и помощи,
- по международни програми и споразумения.

Всички тези средства се разходват въз основа на годишната програма, приета от Националния съвет по туризъм.

Средствата за развитието на туризма в общината се набират с решение на общинския съвет от:

- наложените от кмета на общината глоби и имуществени санкции по Закона за туризма;

- таксите за категоризиране на туристически обекти;
- средства, предоставени за изпълнение на целеви програми и проекти;
- дарения и помощи, средства по международни програми и споразумения, когато не е предвидено те да постъпят в държавния бюджет;
- лихви;
- други източници.

Основната маса от финансови средства се формира от първите два източника – средства от фондове на ЕС и национално публично финансиране.

9. Мониторинг и контрол

Наблюдението и оценката на изпълнението на програмата са ключови етапи от цялостния процес на планиране, с оглед проследяване на изпълнението на предварително поставените цели, срокове и ресурси и навременно предприемане на действия за преодоляване на възникващи проблеми при реализацията на мерките, а при необходимост - извършване на актуализация. Програмата се актуализира при промяна във фактическите и/или нормативните условия. Кметът на общината информира общинския съвет за изпълнението на програмата. Наблюдението на изпълнението на Програма за развитие на туризма в община Перущица за периода 2021-2027 г. е процес на системно събиране и анализ на информация, относно хода на изпълнение на включените в програмата цели, приоритети и мерки. За посочените мерки и постигнати резултати ще се събира необходимата информация в рамките на системата за наблюдение, отчет и контрол. В допълнение към всяка мярка се наблюдава и спазването на предвидения график и степента на изразходване на ресурсите. Наблюдението на изпълнението на програмата включва няколко важни аспекта. Кметът на общината организира наблюдението на изпълнението на Програма за развитие на туризма в община Перущица за периода 2021-2027 г. Той определя звеното в структурата на общинската администрация, което ще отговаря за събиране и обобщаване на информацията за изпълнение на включените в програмата мерки, както и за изготвяне на годишния отчет за изпълнение на програмата. Вторият аспект се отнася до събиране на информация за проследяване на напредъка на изпълнението на програмните цели. Осигуряването на достатъчно и надеждни данни в единен формат е от съществено значение за проследяване на напредъка към постигане на целите и осъществяване на контрол по изпълнение на мерките. С оглед на това, че за някои мерки ще се налага измерване на информираността, развитието на социалните нагласи и участието на населението и бизнеса при изпълнение на мерките, целесъобразно е общината да проведежда проучвания или анкетни допитвания. Сроковете за събиране и систематизиране на данните трябва да са съобразени с нормативно изискваните срокове за отчети и доклади, с цел постигане на ефективност и ефикасност на процеса. На трето място, системата за наблюдение, отчет и контрол на изпълнението на

програмата включва действия, които осигуряват необходимата информация за междинни оценки и окончателна оценка на степента на изпълнение на целите, както и механизъм за анализ на причините за евентуални проблеми при изпълнението им и за актуализация при необходимост. Като административен подход следва кметът на общината да издаде заповед, в която подробно да са описани отговорностите на всички структурни звена в общината за набиране на съответната информация със съответните срокове, както и за обобщаването й и подготовката на Отчет пред общинския съвет за изпълнението на Програма за развитие на туризма в община Перущица за периода 2021-2027 г. Орган за контрол по изпълнение на програмата е общинският съвет.

Система за наблюдение и контрол

Системата за наблюдение и оценка на изпълнението на програмата за развитие на туризма цели осигуряването на нейното ефективно изпълнение, с оглед постигане на целите за устойчиво туристическо развитие и ефикасно изразходване на ресурсите за реализация на планираните мерки и дейности. Наблюдението и оценката на напредъка се основава на следните компоненти:

- **правила и процедури за промени в стратегията** - при актуализацията на програмата за развитие на туризма следва да се анализира и оцени динамичното въздействие на външните и вътрешните фактори и условия върху териториалната система на отдиха и туризма и върху местната среда, в която се осъществява развитието, като на тази основа се разработи по-реалистична и адекватна стратегическа рамка и система за управление и изпълнение на целите на стратегията до края на периода.

- **периодичност на мониторинга и оценката** – препоръчително е да се провежда ежегоден мониторинг, а оценка и актуализация на програмата да се осъществява на 3-годишен период. Първата актуализация на стратегията трябва да се извърши след окончателното приемане на плановите документи на общинско ниво, и след изясняване на целите и обхвата на подпомаганите приоритети и мерки по оперативните програми. Паралелно с това трябва да се разработи конкретен план за действие за реализиране на програмата.

- **отговорности по осъществяването на мониторинга и оценката** и компетенции за вземане на решение за промяна/актуализация на програмата (например, преразпределение на ресурсите, прекратяване на някои дейности, цялостно ревизиране на стратегията и т.н.) - в цялостния процес на наблюдение и оценка при спазване на принципа за партньорство и постигане на общо съгласие участват областният управител и неговата администрация, кметовете на съставните общини и общинските администрации, социалните и икономическите партньори, неправителствените организации, представителите на гражданското общество на

територията на областта. Утвърждаването на промените в програмата се извършва с решение на общинския съвет.

Таблица : Система от индикатори за наблюдение и контрол

Индикатор	Мерна единица	Описание на индикатора	Източници на информация
Подобрени (ремонтирани) туристически съоръжения	Брой и вид на съоръженията	Измерва качествените подобрения в наличното туристическо предлагане	Общинска администрация, НПО и частен бизнес
Създадени нови туристически съоръжения или услуги	Брой и вид на съоръженията или услугите	Измерва разнообразяването на наличното предлагане с нови елементи	Общинска администрация , НПО и частен бизнес
Увеличен брой на туристите	брой пренощували лица в средствата за подслон и местата за настаняване	Измерва промяната в обема на търсенето	НСИ
Увеличен брой нощувки	брой реализирани нощувки в средствата за подслон и местата за настаняване	Измерва промяната в обема на търсенето още по-точно	НСИ
Средна продължителност на престоя в средствата за подслон и местата за настаняване	Среден брой реализирани нощувки от 1 турист в средствата за подслон и местата за настаняване	Измерва продължителността на туристическия престой в отделните заведения за настаняване	НСИ
Средна продължителност на престоя в дестинацията	Среден брой дни, прекарани в дестинацията от 1 турист	Дава представа за реалната продължителност на престоя в дестинацията, дори при смяна на заведенията за настаняване и/или туристическите центрове	Данни от проучвания на туристите

Приходи от нощувки	BGN	Измерва прекия икономически ефект от настанителния сектор	НСИ
Заетост на настанителната база	%	Измерва използваемостта на наличния настанителен капацитет	НСИ
Дял на съставните общини от реализираните нощувки в областта	%	Индикатор за териториалното разпределение на търсенето	НСИ
Дял на приходите от нощувки по общини	%	Индикатор за териториалното разпределение на икономическите ползи от туризма	НСИ
Обслужени туристи в ТИЦ	Брой	Измерва ефективността на работата на ТИЦ	ТИЦ
Посещаемост на културно-историческите и природните забележителности	Брой посетители на забележителностите	Измерва интереса към посещението на забележителностите	Институциите и организациите, стопанисващи съответните обекти
Развитие на културния туризъм, еко туризъм и други пазарни туристически ниши	Брой проведени събития; Брой на туристите в периодите на организирани културни и спортни събития	Измерва интереса към видовете туризъм на територията на областта	Мониторинг на маркетинговия микс/ данни от хотелиери/, данни за брой проведени събития, брой посетители и други
Развитие на културните и творческите изяви	Брой иновативни събития/атракции	Измерва интереса към културните и творческите изяви на територията на областта	Общинска администрация , НПО и частен бизнес
Подобряване на квалификацията на заетите в туризма	Брой проведени обучения и преквалификацион-ни курсове на заетите в туризма	Измерва качеството на предоставените от заетите в туризма услуги	Общинска администрация , НПО и частен бизнес

Подобряване на уменията и капацитета на бизнеса за развитие на устойчив туризъм	Брой проведени информационни срещи и брой визити за обмяна на опит	Измерва подобряването на капацитета на местни предприемачи, с цел подобряване на наличното туристическо предлагане	Общинска администрация , НПО и частен бизнес
Подобрен капацитет на администрацията и неправителствения сектор	Брой обучени лица	Измерва степента на подобрено планиране и управление на дестинацията	Общинска администрация , НПО и частен бизнес
Публично-частни партньорства за стопанисване на обекти и съоръжения	Брой	Измерва подобряването на институционалната рамка за партньорство	Общинска администрация , НПО и частен бизнес
Разработени и одобрени за финансиране проекти предложения	Брой	Измерва координираното планиране при изпълнението на стратегията по общини	Общинска администрация , НПО и частен бизнес
Актуализирана база данни за туристическите ресурси	Брой описани антропогенни и природни туристически ресурси	Измерва степента на подобряване на информационната осигуреност за развитието на сектора	Общинска администрация , НПО и частен бизнес
Създадени регионални туристически продукти	Брой реализирани съвместни проектни	Измерва степента на териториалното кооперирание в туристическото развитие	Общинска администрация , НПО и частен бизнес
Позиционирането на дестинация	Брой проведени маркетингови проучвания	Измерва подобряването на информационната осигуреност за развитието на туристическия сектор	Общинска администрация , НПО и частен бизнес
Задоволство на туристите	Дял на доволните туристи	Измерва степента, в която предлагането отговаря на изискванията на пазара	Общинска администрация , НПО и частен бизнес

Проведени регулярни комуникационни кампании	Брой участия във форуми в България и чужбина; Тираж на издадените рекламни материали; Брой организирани промоционални прояви.	Измерва степента на комуникационната осигуреност на дестинацията	Общинска администрация , НПО и частен бизнес
Подобряване на туристическото позициониране на дестинацията	Брой разработени бранд и маркетингови стратегии	Измерва степента на планирането в областта на туристическото позициониране на дестинацията	Общинска администрация , НПО и частен бизнес

10.Взаимодействие и връзка с други програмни документи

Общинският съвет приема програма за развитие на туризма на територията на общината в съответствие с приоритетите на областната стратегия, маркетинговата стратегия на туристическия район и съобразно местните туристически ресурси и потребности (чл. 11, ал. 1 от Закона за туризма). 34 Кметът на Общината е контролен орган по ЗТ, съгласно чл.171, ал.1, т.4, с компетенции, посочени в чл.179 от ЗТ. Освен това, съгласно разпоредбата на чл. 12 от Закона, кметът на общината има и други изрично разписани функции, които засягат развитието на туризма на територията на съответната община и осъществяването на маркетинга и рекламата на дестинацията. Програмата за развитие на туризма в община Перущица 2021 -2027 г. е елемент от една цялостна система за планиране. От своя страна изпълнението на Програмата за развитие на туризма ще допринесе в по-малка или по-голяма степен за постигането на целите на редица европейски, национални, регионални и местни планови документи.

11.Заключение

Изпълнението на Програмата за развитие на туризма за 2021-2027 г. година, ще осигури условия и възможност за създаване и развитие на конкурентоспособен туристически продукт, способен в максимална степен да удовлетвори очакванията и потребностите на туристите и населението на общината и да стимулира изграждането на ползотворни партньорства с организации от туристическия бранш. Основно място заема и рекламата и промотирането на туристическите обекти и предлагане в община Перущица. Очакваният резултат от изпълнението на Програмата за развитие на туризма в община Перущица за периода 2021-2027 година е утвърждаване на позитивен имидж на туризма в общината и повишаване на разпознаваемостта на туристическата марка „Перущица“

като привлекателна целогодишна дестинация с характерна идентичност, запазени културни традиции и съхранена природа. Програмата за развитие на туризма в община Перущица за периода 2021-2021 г. е отворен и гъвкав документ, който може да бъде променян и допълван, в интерес на нови очаквания в съответствие с променящите се условия, нормативна база и социално-икономическа среда.